

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ ОТЦЯ ЄРЕМІЇ ЛОМНИЦЬКОГО У ЗАСНУВАННІ ТА ДУХОВНОМУ СТАНОВЛЕННІ ЗГРОМАДЖЕННЯ СЕСТЕР СЛУЖЕБНИЦЬ НЕПОРОЧНОЇ ДІВИ МАРІЇ

2.1. Місія в Жужелі

До 1892 року в Українській Греко-Католицькій Церкві не існувало жодної жіночої чернечої інституції, яка б активно охоплювала своєю діяльністю різні верстви населення. Щоправда, сестри василіянки провадили власні школи, в яких виховували дівчат із заможних родин, однак їх закритий спосіб життя унеможлилював безпосередньої праці серед народу. Крім того, щоби особа могла вступити до них вимагалася вища освіта або великий посаг. Це ставало вагомою перешкодою для сільських дівчат, які часто в силу обставин не могли виконати ці умови, і внаслідок чого переходили в латинський обряд і ставали членами їхніх згромаджень, які на цей час розвинули широку працю в Галичині. Також ці обставини зумовлювали українців часто віддавати своїх дітей до них на виховання, що робили з великою недовірою, оскільки подібних чернечих інституцій в українській церкві не було.

Цю проблему гостро відчували василіяни, які маючи досвід з власної місійної праці, бачили, що вона не принесе вагомих результатів, якщо не буде жінок-монахинь, які б присвятили своє життя вихованню дітей та молоді¹.

Думка про потребу заснування такого згромадження в отця Єремії Ломницького з'явилася ще в 1886 році, коли він разом з отцем протоігуменом Климентієм

¹ Див: С. Йосафата Гордашевська. Історія Згромадження Сестер Служебниць Пречистої Діви Марії Непорочно-Зачатої обрядом греко-кат. // Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. *Нарис історії Згромадження СС. Служебниць П.Н.Д.М.* Рим 1968, с. 687.

Сарницьким та іншими василіянськими богословами, мав нагоду перебувати в отців єзуїтів у Старому Селі. Предметом жвавих дискусій та обміну ідей між василіянами та єзуїтами послужили розмови про потребу жіночої чернечої інституції, яка б причинилася «до етичного піднесення наших сіл»². Як приклад отці з Товариства Ісуса поставили згромадження малих служебниць Непорочного Зачаття, які мали свій новіціят у Старому Селі, і відзначалися широкою працею серед вірних латинського обряду. Отці єзуїти підкреслили, що василіяни не зможуть повністю охопити своєю душпастирською діяльністю всі прошарки українського суспільства, і радили заснувати аналогічне згромадження сестер служебниць. Сестра Олена Дикун у своїй історії писала:

Задумавсь над тим глибоко о. Ломницький. Пізніше, як священник і провідник місії наочно переконавсь, що воно дуже пекуче, щоб занявсь хтось діточками села й повів їх до Бога, впливав додатно на жіноцтво, й ніс поміч недужим, як те польські монахині робили³.

Однак отець ще чітко не представляв собі реалізації даного плану, але водночас вбачав щораз більшу потребу у заснуванні саме такого типу чернечої інституції, яка б мала на меті активно інтегруватися в життя вірних візантійського обряду. І лише через декілька років, події, які відбулися під час місії в селі Жужель, у парафії відомого церковного діяча отця Кирила Селецького, стали першим етапом до реалізації цієї ідеї.

У 1891 році отець Кирило Селецький, який понад сімнадцять років ревно працював у доручених йому парафіях сіл Жужель та Цеблів, що належали до Перемиської єпархії, отримавши нове призначення, повинен був покинути цю місцевість та переїхати до Рави Руської. На кінець свого душпастирського служіння він запросив василіян та священників із товариства св. Павла на місію, яка розпочалась 16 травня 1891 року в с. Жужель, щоби таким чином попрощатись із своїми вірними. Після закінчення вечірньої, якою як правило розпочиналась місія, о. Єремія

² с. О. Дикун. *Оснування й розвій Згромадження Сестер Служебниць Пресвятої Непорочної Диви Марії*, с. 4.

³ Там само.

Ломницький як її провідник «краснорічивим словом»⁴ пояснив зібраним людям її мету та заохотив їх до активної участі у всіх богослужіннях та проповідях, які для них будуть виголошувати присутні священики як наслідок: «Слова ті, щиросердечно висказані не перегомоніли марно: цілих бо п'ять дней радо горнувся народ і заповняв церков, як також простору площу церковну»⁵. Незаперечним є те, що місія в Жужелі причинилася до духовної віднови багатьох її учасників, про це свідчать статті поміщені о. Селецьким у тогочасних періодичних виданнях⁶. Однак найвагомішою подією, яка сталася під час цих місій, і зуміла дати поштовх до реалізації задуму о. Ломницького – це було зголошення кількох місцевих дівчат, які виявили своє бажання вступити до монастиря.

Сестра Атанасія Мельник, що належала до їх групи, у своїх спогадах про початки заснування згромадження сестер служебниць НДМ згадує, що вони віддавна почали вести дещо відмінний спосіб життя, ніж їхні сучасниці «щоб краще служити й подобатися Богу»⁷. Через певний час це зродило в них думку про чернечий стан, однак про неї вони нікому не розповідали, навіть своєму парохові о. К. Селецькому, і повідомлення ним про місію, яка мала відбутись у Жужелі, дівчата сприйняли як сприятливу можливість для здійснення їхніх бажань. Сестра Атанасія далі пише:

Одній із нас прийшла тоді гадка, що це буде добра нагода для нас. Тоді буде багато священиків і можна буде порадитись котрого з них, що буде здаватись нам відповідним для того [...] Ми були такі певні, що натрапимо на добру душу, що нам допоможе в тій справі, що ні трохи не сумнівалися [...] та просили гаряче світла в Бога, щоб дав нам пізнати того священика, що зрозумів би нас та схотів зайнятись нашою справою⁸.

Не знаючи нікого із присутніх священиків, що прибули на місію, дівчата відкрили своє бажання перед о. Іваном Редкевичем, який провадив катехитичні науки для молоді, однак о. Селецький, довідавшись про його суть, вирішив це представити о.

⁴ о. Кирило Селецький. Вспоминки з місії Жужельської // *Книжочка місійна*. Ч. 6. Бережани 1892, с. 21.

⁵ Там само.

⁶ о. К. Селецький. Місія в Жужелі // *Душпастир*. Ч. 11. Львів 1891, с. 346-348.

⁷ с. Атанасія, СПНДМ. На світланку Згромадження // *Ювілейна книга Сестер Служебниць*. Едмонтон 1942, с. 46.

⁸ Там само.

Єремії Ломницькому⁹. І вже за декілька хвилин між ними та провідником місії розпочався діалог, в якому прості та водночас переконуючі прохання дівчат про вступлення в монастир, змусили о. Єремію ще раз наново та серйозно задуматись над заснуванням нового згромадження. Сестра Атанасія так згадує про цю зустріч із отцем:

Отець Ломницький, що їх Селецький вели попід руку як батько свого сина, видались якимсь надземним ангелом, повним спокою і вдоволення, хоч по кількадедній місійній праці мусіли бути добре перемучені. Усміхнувшись, спитали нас: «Як маєте, діти? Як сподобалась вам місія? Чи ви ходили на всі місійні науки? тощо. Потім спиталися, що такого ми мали сказати їм. Ми відповіли, що хочемо йти до закону, але не вміємо самі порадити собі в тім, тому просимо їх, щоб вони допомогли нам. «Це добре», сказав о. Ломницький. «Наші сестри є тільки одні-василіянки. До них треба мати великий посаг. Коли вам батьки зможуть дати посаг, то можна буде постаратись про ваше прийняття». Тоді одна з нас сказала: «А якби так бідна дівчина хотіла служити Богові, то для неї нема місця?». Ті прості слова зворушили о. Ломницького, як самі пізніше признались перед сестрами, й вони відповіли: «Добре кажеш, дитинко, над цим треба б подумати, щоб і бідні дівчата мали місце, якщо захотіли б служити Богові. Ми поговоримо сьогодні ввечері з духовними отцями, що є їх тут коло тридцять, та застановимось над тим. А ви тим часом ростіть, ви ще маєте час, а дасть Бог, то підете до закону». Потім повчили нас, як ми маємо заховуватись і розпрощались із нами. По тій розмові ми вже не йшли додому, але здавалось, що якась сила несла нас. Та про своє щастя ми ще й тоді не говорили нікому ні слова¹⁰.

Вірячи, що через ці події та обставини в Жужелі, Бог показує йому шлях до реалізації давнього задуму, о. Ломницький ще ввечері, без жодних зволікань представив отцям-місіонерам потребу нового жіночого згромадження, члени б якого мали вести активну діяльність «з огляду на велику потребу й користь духовну церковно-народнім нашім житті»¹¹.

Натомість, отець розумів і труднощі щодо цієї справи, усвідомлюючи, що василіяни самостійно не можуть виступати як засновники згромадження, оскільки українська громадськість оцінила б його як наступну контрверсійну ідею єзуїтів. Тому

⁹ Коли ми так розмовляли з о. Редкевичем, надійшли о. Селецький, а коли побачили, що ми розмовляємо з чужим священиком, підійшли до нас. Довідавшись від о. Редкевича про що ходить, бо ми ніколи не споминали їм перше про це, сказали: «Ходіть, діти, зо мною ближче, я покажу вам священика, що поговорить із вами про цю справу». Ми підійшли ближче під ганок резиденції, а за кілька хвилин вивели о. Селецький о. Ломницького, василіянина, провідника місії, сказавши з якимсь зворушенням, що відбулось на їхнім лагіднім лиці: «Отче, поговоріть із цими дітьми, вони мають якусь справу до вас». Потім відійшли // с. Атанасія, СПНДМ. На світанку Згромадження // *Ювілейна книга Сестер Службниць*. Едмонтон 1942, с. 47.

¹⁰ Там само.

¹¹ с. О. Дикун. *Основання й розвій Згромадження Сестер Службниць Пресвятої Непорочної Діви Марії*, с. 6.

о. Єремія, знаючи отця Кирила як невтомного душпастиря, людину високих духовних цінностей, здатну до співпраці, запропонував йому спільно розпочати задуманий план, так аргументуючи свій вибір:

Нам монахам, як на тепер в виду неприхильного для нас загалу, не спосіб розпочинати самим те діло. Оглядаємося й шукаємо за священником-парохом, котрий би створив в своїй парохії перший дім такого згромадження, й так дав фірму тому ділу. Не маючи ніяких обов'язків родинних і при тім будучи, так для свого віку, як і для знаного імени в повазі у нашого клиру й загалу, Ви Впр. Отче є єдиний до того святого діла¹².

У відповідь о. Селецький зауважив, що не розуміється «ані на правилах законних, ані на законнім дусі і провадженню такого згромадження»¹³, а також не має для цього належних коштів. Однак о. Ломницький запевнив його, що правилами згромадження, та духовним проводом займуться виключно василіяни, натомість справами фінансовими мав би керувати о. Кирило Селецький. Таким чином, енергійні та переконливі слова молодого місіонера повністю розвіяли непевність отця Кирила, який на пропозицію о. Єремії дав позитивну відповідь, тим самим зрезигнувавши від переїзду до Рави Руської. Отець Ломницький, опісля згадував про цей момент такими словами: «Була то одна з найкращих хвилин у моєму житті! Було це з'єднання чоловіка чесного й розумного для моєї ідеї, для великого, святого діла»¹⁴.

Однак о. Єремія як монах, не міг розпочинати нову справу без попереднього дозволу та благословення свого настоятеля о. Г. Щепковського, тому запропонував о. Кирилу поїхати разом із ним до Добромиля:

[...] щоб ми [...] були певні, що ся наша думка є здоровою й можливою до переведення, бо ж я чоловік молодий [...] не можу навіть вимагати, щоб Ви вірили й здавалися на моє слово, поїдьмо оба до Добромиля й порадьмося Впр. о. Щепковського, мого настоятеля, бо й так я без його позволення не можу братися до того діла [...], як він скаже й дозволить мені разом із Вами взятись до того діла, тоді розпочнімо в ім'я Боже¹⁵.

¹² свщ. Єремія Ломницький, ЧСВВ. Додаток до історії основи Згромадження Сестер Службниць Преч. Діви Марії і правдиве отношенє вч. о. Селецького до того ж Згромадження // Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. *Нарис історії Згромадження СС. Службниць П.Н.Д.М.* с. 714.

¹³ Там само.

¹⁴ Там само, с. 715.

¹⁵ Там само.

Після закінчення місії о. Єремія Ломницький залишився ще якийсь час в Жужелі. Це було зумовлене як душпастирською працею, так і справами, що безпосередньо стосувались заснування нового згромадження. Отець зумів переконати не лише о. Селецького, але і його парафіян, щоб вони посприяли будівництву у своєму селі першого дому для нового згромадження, на що отримав їхню згоду. Безперечно, що ця відкритість та довіра до о. Ломницького були зумовлені його особистими духовними та людськими якостями. За словами сестри Атанасії Мельник: «Був це дуже ревний місіонер, надзвичайний проповідник, не струджений сповідник, великий любитель людських душ і свого народу»¹⁶. Саме тому після закінчення місії в Жужелі майже ціле село вийшло попрощати «так милого їх серцю проповідника слова Божого»¹⁷, якого любили слухати найбільше з-поміж інших місіонерів, і до яких обіцяв невдовзі знову повернутись¹⁸.

Через тиждень, а саме 25 травня отці Ломницький та Селецький, згідно попередньої домовленості прибули в Доброміль до о. Гаспера Щепковського, якому представили план заснування майбутнього згромадження. Згідно первісного задуму, ролі о. Єремії та о. Кирила мала бути чітко розділені, щоб опісля не було підстав для непорозумінь. Отже, чернечою формацією та духовним проводом мали зайнятись отці василіяни, зокрема о. Ломницький, а відкриття першого дому для сестер та матеріальними справами зобов'язався взяти на свою відповідальність о. Селецький. Крім того, згодом мали відкрити новіціят у м. Кристинополі¹⁹. Тим часом до Жужеля

¹⁶ с. Атанасія Мельник, СНДМ. Короткий нарис життя нашого заложителя впр. о. Єремія Ломницького // *Зоря Марії*. 1955, с. 11.

¹⁷ о. Кирило Селецький. Вспоминки з місії Жужельської // *Книжочка місійна*. Ч. 7. Бережани 1892, с. 29.

¹⁸ В понеділок рано поспішили місцевий парох з проповідником місії о. Ломницьким на станцію залізниці. На станції стрілими вони велике число народа, що собрався, щоби еще послідний раз бачити і попрощати так милого їх серцю проповідника слова Божого [...] Тогди о. Ломницький в коротких словах висказав свою радість, що на так добре приготовлений грунт находив він в Жужелю для своей праці місійной [...] Потяг наспів на станцію. Ту слідувала найтрогательнійша хвиля. З слезами в очах, тиснулися всі, щоб розпрощатись з любим своїм гостем-місіонарем. Коли всів він до вагону, з тысячу грудей загомонила піснь: «Христос воскрес!»... І знов засвістала локомотива. Потяг рушив з місця і поточився к Белзови. Нарід постав доти на станції і слідив очима за уходящими возами, доки ім з очей не шезли // Там само.

¹⁹ Сучасна назва м. Червоноград.

щотижня мав приїжджати хтось із василіян, щоб таким чином приготувляти кандидаток до чернечого способу життя. Також було зазначено, що у важливих справах, пов'язаних із заснуванням та провадженням згромадження всі отці – як Селецький, так і василіяни – мали просити допомоги та поради о. Ломницького²⁰. Відкритим залишалось питання про назву майбутньої інституції та її правила, принаймі тимчасові, для того, щоб представити її церковній та державній владі. Посприятити цьому зобов'язався о. Щепковський.

Сестра Олена Дикун згадує про ще одну домовленість між отцями:

В прилюдній opinii о. Селецький мав ухвалити за основника, коли самим оснуванням, Правилами, провадженням сестер мали зайнятись оо. василіяни [...]. З огляду на тодішню єзуїтську реформу Чина святого Василя Великого могло нове діло стрінутись із неприхильністю загалу о. Селецький віддав в тому случаї своє ім'я, що тішилось правдивою повагою серед нашого громадянства. Внаслідок того отці василіяни офіційно самі не вступили в справі сестер²¹.

Після прихильної та заохочуючої відповіді о. Г. Щепковського²² о. Селецький від'їхав до Жужеля, щоб розпочати будову нового дому, а о. Ломницький до Львова, щоб подбати про особу, яка мала стати першим членом та настоятелькою нового згромадження. Вибір отця зупинився на Михайлині Гордашевській, яка після реколекцій для молоді, які він провадив 1888 року в церкві св. Онуфрія, обрала його своїм духовним провідником. Сестра Олена Дикун так про це пише: «Віддалась тоді Михайлина під провід енергічного, святого монаха о. Єремії Ломницького, що розумно звертав її до Бога»²³. Отець Ломницький знав про її намір вступити до монастиря сестер василіянок. Вбачаючи в ній особу, здатну бути прикладом та провідником

²⁰ Сестра Йосафата Кізлик, СПНДМ. Згромадження Сестер Службниць ПНДМ // *Ювілейна книга Сестер Службниць*. Едмонтон 1942, с. 56.

²¹ с. О. Дикун. *Основання й розвій Згромадження Сестер Службниць Пресвятої Непорочної Діви Марії*. с. 8.

²² Вірте мені вч. отці, що доки у вашім обряді не будете мати такого згромадження, всі ваші труди чи то парохів чи місіонерів не принесуть пожеланого успіху, бо найважлива і найперша робота в релігійно-моральнім піднесеню народа, то виховане дітей і женскої молодежи а до того потреба конечно законниць / свц. Ієремія Ломницькій, ЧСВВ. Додаток до історії оснування Згромадження Сестер Службниць Преч. Діви Марії і правдиве отношене вч. о. Селецко до того ж Згромадження // Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. *Нарис історії Згромадження СС. Службниць П.Н.Д.М.* с. 716.

²³ с. О. Дикун. *Основання й розвій Згромадження Сестер Службниць Пресвятої Непорочної Діви Марії*. с. 12.

нового згромадження, він запропонував їй стати його членом. Знову ж таки с. Олена Дикун у своїй історії так пише про це: «Дав їй трохи часу до надуми перед Богом, заки рішиться підняти важного діла. Не крив перед нею, що ждуть її труднощі й прикrostі, передовсім з початку»²⁴. Це дещо додало їй вагання, але бачачи важливість богопосвяченого служіння серед українського народу дала свою позитивну відповідь. Опісля о. Єремія прийняв від неї обіт послуху, як її особисту готовість у всьому слухати отця, а зокрема, у справах пов'язаних із згромадженням.

Для того, щоб Михайлина Гордашевська ближче познайомилась із чернечим способом життям о. Ломницький, за посередництвом єзуїта о. Михайла Анджейчака, вислав її до польських сестер феліціянок у Жовкві, в яких вона перебувала з 17 червня 1891 до 22 серпня 1892 року. А через два дні після її повернення до Львова 24 серпня в церкві св. Онуфрія відбулись обличини першої сестри служебниці, яка отримала нове ім'я Йосафата. Сам обряд здійснив о. Єремія в присутності інших отців василіян. Цього ж вечора він супроводив її до Жужеля.

Крім відповідальності за духовну підготовку с. Йосафати Гордашевської о. Ломницький часто приїжджав до Жужеля, щоб допомагати о. Селецькому у вирішенні справ пов'язаних із матеріальними проблемами. При тому, він часто провадив зустрічі із дівчатами, які готувались вступити до згромадження, а весною 1892 року о. Єремія провів для них реколекції. Сестра Атанасія Мельник так згадує про це:

Отець Ломницький працювали невтомно. Вдень давали нам дуже гарні реколекційні науки, а ввечері йшли разом з о. Селецьким до читальні й там розмовляли з людьми. Люди любили щиро о. Ломницького ще від місії. В своїх розмовах отці мали на оці ту ціль, щоб громада відступила площу на будову монастиря згромадження. Громада годилась охоче²⁵.

Спільними зусиллями отців Селецького та Ломницького були завершені останні приготування до відкриття дому для майбутнього згромадження. А 28 серпня 1892

²⁴ с. О. Дикун. *Основання й розвій Згромадження Сестер Служебниць Пресвятої Непорочної Диви Марії*, с. 13.

²⁵ с. Атанасія, СПНДМ. *На світанку Згромадження // Ювілейна книга Сестер Служебниць*. Едмонтон 1942, с. 47.

року, в празник Успення Пресвятої Богородиці було посвячено цей дім і спроваджено до нього перших вісім кандидаток із настоятелькою с. Йосафатою Гордашевською. Саме цей день вважається офіційним заснуванням згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії. Ця урочистість пройшла в присутності численного духовенства та вірних, які стали учасниками цієї вагової події в житті Української Греко-Католицької Церкви.

Звичайно, що о. Єремія також взяв участь у ній, виголосивши проповідь під час Літургії, в якій підкреслив мету та завдання богопосвяченого життя, а також з особливим словом він звернувся до батьків кандидаток²⁶.

З цієї визначної події лише розпочалась історія сестер служебниць, і безперечним є те, що роль отця Єремії Ломницького у ній була визначальною, оскільки він був ініціатором та рушієм більшості справ, що були пов'язані із заснуванням нового згромадження. Саме для нього він повністю відкрив своє серце, яке наскрізь було виповнене Божою присутністю та невтомним апостольським служінням і дало приклад цілковитої відданості, відповідальності та любові до згромадження, які отець Єремія зумів пронести до останньої хвилини свого життя.

2.2. Питання засновника згромадження сестер служебниць

Непорочної Діви Марії

Згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії було засноване за ініціативою василіянина о. Єремії Ломницького при активній співучасті єпархіального

²⁶ Під час Служби Божої, по св. Євангелію о. Ломницький виголосили прегарну науку про законне покликання. Потім сказали до зібраного народу: «Дорогі в Христі брати, з ваших дітей покликуює Господь кілька до своєї служби; чи не жалуєте ви для Нього тих кілька квіток?». «Не жалуємо». «Чи даєте їх Господу Богу так, як Він бажає їх від вас, особливо ви батьки й ти їх родину?». Тоді серед загального плачу й зворушення почувся голос: «Даємо!». Що тоді діялось у наших серцях то вже годі описати, а відчутти можуть це тільки ті, що це пережили. Згону родини ми мусіли таки дорого купити. // с. Атанасія, СПНДМ. На світанку Згромадження // *Ювілейна книга Сестер Служебниць*. Едмонтон 1942, с.48.

священика о. Кирила Селецького, тобто завдяки співпраці монашого клиру із світським, приклади якої в історії УГКЦ були доволі нечастими.

Як уже зазначалося, від самого початку між отцями було домовлено, що духовний провід візьмуть на себе василіяни, а відкриттям першого дому та матеріальними справами мав зайнятись о. Селецький, але навіть у цьому, монахи обіцяли підтримку. Однак ця угода мала лише усний характер, і юридично не була оформлена та базувалася виключно на взаємній довірі отців.

Певні застереження щодо такої домовленості мав о. Гаспер Щепковський, який як досвідчена людина попередив о. Ломницького про можливі проблеми для згромадження, якщо о. Селецький з часом захоче керувати і духовними справами²⁷. Натомість, о. Єремія, який відчував до о. Кирила синівську пошану відповів: «Вірте мені, Впр. отче, що батькові рідному я не вірив би більше як о. Селецькому. То чоловік Божий, він не шукає себе і своєї слави, тільки слави Божої й добра народа»²⁸.

Однак до певної міри, цей конфлікт між засновниками був неминучим. Об'єктивними причинами, які його зумовили були: велика різниця у віці, приналежність до різних станів, різний життєвий досвід з чого і впливали протилежні світогляди.

Для о. Єремії як ченця життя в згромадженні найперше мало базуватися на євангельських радах, з яких мав виходити сам апостолят, який не обмежувався б лише до праці по селах Галичини. Це був досвід монаха, священика та місіонера. Натомість о. Селецький мав щодо цього протилежну думку. На сторінках журналу «Душпастир» він писав:

Не буде се монастир [...] се буде тільки убогий дім [...] сей дім був би тільки тим розсадником, з якого вийшли би по двох літах виховання витворені з сільських дівчат

²⁷ Див: свщ. Ієремія Ломницький, ЧСВВ. Додаток до історії основи Згромадження Сестер Службниць Преч. Діви Марії і правдиве отношенє вч. о. Селецкого до того ж Згромадження // Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. *Нарис історії Згромадження СС. Службниць П. Н.Д.М.*, с. 716.

²⁸ Там само, с. 717.

убогі служниці Марії, які зуміли б у захоронках сільських трудитись, недужими в селі опікуватися [...] також працюю рук у полі і в домі хліб насущний собі роздобувати»²⁹.

Тобто у визначенні мети згромадження виходив з того контексту, який творив його дійсність як сільського пароха. Саме ці різні підходи до розуміння покликання нової чернечої спільноти стали причиною першої її кризи 1895-96 років.

Аналізуючи різні документи того часу ми стаємо свідками довготривалої полеміки про те, хто справді був засновником згромадження та найбільше причинився до його розвитку. Як правило, це було дві опозиційно настроєні сторони, які захищали або обвинувачували одну із сторін: о. Селецького чи о. Ломницького. І на жаль, часто їх позиції набирали суто людських амбіцій та упереджень. Тому у подальшому представленні є важливо якомога об'єктивніше прослідкувати виникнення цієї дилеми та її розвиток та подивитись на аргументації, якими керувались опоненти сторін.

Внаслідок частих переміщень із одного монастиря в інший о. Єремія не завжди міг безпосередньо впливати на повсякденне життя згромадження. Так наприклад, у 1892 році він перебував у Львові³⁰, 1893 у Добромилі³¹, 1894 був направлений до Бучача³². Ці доволі регулярні зміни, які будуть прослідковуватись і в подальшому житті отця, були зумовлені потребою досвічених ченців для духовного проводу спільнот реформованого чину. Окрім цього о. Ломницький мав задатки до ведення різних економічних справ, а це в свою чергу відкривало йому можливість підтримувати зв'язки з високопосадовими особами.

Але із відкриттям новіціяту у Кристинополі, на початку вересня 1894 року о. Ломницький переїхав туди, щоб особисто перейняти духовний провід сестер служебниць. Крім цього він виконував обов'язки професора морального богослов'я для василіянських студентів. Отець Діонісій Ткачук, ЧСВВ писав, що:

²⁹ о. Кирило Селецький про СС. Служебниць // *Душпастир*. Ч. 8. Львів 1982, с. 183-184.

³⁰ Див: *Шематизм Львівської єпархії 1892*, с. 291-292.

³¹ Див: *Шематизм Перемиської єпархії 1893*, с. 363.

³² Особова справа о. Є. Ломницького, ЧСВВ // ЦДІАУЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 777, арк. 38.

о. Ломницький хотів сам безпосередньо вести провід сестер, щоби тим способом дати їм основне законне виховання [...] провадив те діло о. Ломницький з питомою собі ревністю. Не щадив він на се ні сил, ні праці та весь час поза професурою рано та по обіді навчав, давав вказівки щодо всяких подробиць, старався їх навчити всего, що до їх фаху необхідне³³.

А сестра Олена Дикун напевно найкраще передала враження від присутності отця як магістра новіціату з перспективи самих сестер:

Тепер настали в Кристинополі золоті часи – в моральному, не фінансовому значінні управи о. Ломницького. Новий новіціат одержав свого улюбленого настоятеля, що для нього заінтересовання справами згромадження сестер було не менш активне, як в хвилях першого запалу³⁴.

Однак вже через рік о. Єремія був змушений залишити Кристинопіль, оскільки був призначений ігуменом в Михайлівці. Від'їжджаючи отець назначив своїм заступником у провіді сестер о. Венедикта Скоробогатого, ЧСВВ, який лише у важливих справах мав звертатись до його порад. Саме цей факт причинився до того, що о. Селецький почав поступово втручатися у справи, які згідно з первісною домовленістю не належали до його компетентності. За свідченням сестри Йосафати Гордашевської о. Кирило Селецький вже «від самого початку мішався до деяких речей, але не смів впроть противитися о. Ломницькому і зразу уступав»³⁵. Натомість, відразу після від'їзду о.Єремії він сказав кристинопільському ігуменові: «Той о. Єремія все держав у своїх руках, і не давав мені нічого робити. Тепер я інакше возьмуся до діла»³⁶, а до о. Миколая Теодоровича: «Я економом не хочу бути; а тому, що сестри не мають ще досі генеральної матері, то я буду її для них заступати»³⁷. У своїх діях о. Селецький керувався тим, що Правила згромадження 1892 року не передбачали окремої

³³ о. Діонісій Ткачук, ЧСВВ. Хто заснував Згромадження Сестер Службниць Непорочного Зачаття Прч. Діви Марії? // Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. *Нарис історії Згромадження СС. Службниць П.Н.Д.М.* с. 746.

³⁴ с. О. Дикун. *Основання й розвій Згромадження Сестер Службниць Пресвятої Непорочної Діви Марії*, с. 29.

³⁵ с. Йосафата Гордашевська. *Історія Згромадження Сестер Службниць Пречистої Діви Марії Непорочно-Зачатої обряда греко-кат.* // Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. *Нарис історії Згромадження СС. Службниць П. Н.Д.М.* с. 697.

³⁶ о. Діонісій Ткачук, ЧСВВ. Хто заснував Згромадження Сестер Службниць Непорочного Зачаття Прч. Діви Марії? // Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. *Нарис історії Згромадження СС. Службниць П. Н.Д.М.* с. 749.

³⁷ Там само.

постанови, яка б чітко окреслювала завдання та роль духовного комісара та прокуратора, тому він вважав, що може сам поєднувати ці обов'язки. Крім того, в загальній opinii галицького клиру, саме о. Кирило виступав як засновник інституції. Це додавало йому впевненості, тому він без узгодження з василіянами почав видавати вказівки, які явно суперечили чернечому життю.

Отець Селецький був проти змін хресного ім'я на монаше під час облечин сестер, і вважав, що після кількох років кожна із них може залишити монастир. Говорив, що: «Сестер служебниць можна б було за умовлену платню винаймати як звичайних слуг»³⁸, це і стало причиною, що в 1895 році о. Селецький розпорядився, щоб кілька сестер прийняли в дівчачий інститут пані Клавдії Алексевич у Львові, де вони виконували працю служанок. І лише на виразний спротив василіян сестри залишили цю роботу. Однак вже через рік отець знову почав висилати сестер на заробітки до багатих сімей, де вони часто були змушені вислуховувати насмішки у свою сторону з боку різних осіб.

Навіть спротив о. Скоробогатого та попередження митрополита Сильвестра Сембратовича з чітким висловленням, що о. Кирило має займатись лише фінансовими справами не принесли бажаних результатів. В цьому випадку стійкого переконання о. Селецького, василіяни вирішили залишити весь провід сестер служебниць йому, оскільки подвійне керування, на їх думку, могло привести молоде згромадження до повного занепаду.

В цьому контексті було б несправедливо представити негативи в сторону лише о. Селецького. Отець Теодор Вергун твердив, що о. Кирило вважав саме о. Єреміюяк того який негативно впливав на інституцію та автора усіх незадоволень сестер:

³⁸ АГСС. Хроніка, I. с. 103 // Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. *Нарис історії Згромадження СС. Служебниць П. Н.Д.М.* с. 93 .

Уважав, що одинокою причиною непорозумінь з духовними провідниками новіціату СС. Службниць був о. Ломницький. Коли він став в 1894 року там духовним провідником в новіціаті старався сам взяти в свої руки всю владу над СС. Службницями і доки не довів до того, що о. Селецький з заряду усунувся. 28.2.1898 р. іменував його [о. Ломницького] митрополит Сембратович Ординаріятським Комісарем СС. Службниць. Тоді він дійсно зяв весь заряд у свої руки. Поводився абсолютно, ладнав все після власної фантазії³⁹.

Далі о. Вергун спираючись на свідчення о. Луцика, який походив із Жужеля та був професором Станіславівської духовної семінарії окреслив о. Ломницького як того, який завжди хотів одноосібно провадити справами, і не сприймав осіб, які в цьому хотіли йому допомогти: «Він належав до активних людей, які силою своєї вдачі не можуть знести при собі других осіб, більше активних або світліших, але чуючи в собі силу самі хочуть ділати»⁴⁰.

Однак попри ці особисті прикмети отців, які знову ж таки можливо не є до кінця об'єктивними, незаперечним фактом залишається те, що уступлення монахів дуже боляче сприйняли самі сестри, які одногосно заявили о. Селецькому, що їхнім єдиним настоятелем є лише о. Ломницький. Таку ж позицію зайняла с. Йосафата Гордашевська, яка радила о. Кирилу дійти до згоди з василіянами, на що він висловився, що «помилився в Йосафаті»⁴¹. І лише виразні прохання сестер службниць спрямовані Сильвестру Сембратовичу, змусили митрополита переглянути цю справу, яку від свого імені доручив о. Андрею Шептицькому, ЧСВВ. Сам Сембратович так висловив отцю власну думку про стан згромадження: «[...] з о. Селецьким то не йде, по кляшторах нема жадного провадження. Він має бути прокуратором, але ціле провадження повинні мати василіяни»⁴². Навіть о. А. Шептицький у листі до протоігумена єзуїтів висловив досить песимістичне бачення майбутнього згромадження:

³⁹ о. Теодор Вергун. Життєпис о. Кирила Селецького // рукопис знаходиться в архіві СНДМ у Львові, с. 65.

⁴⁰ Там само.

⁴¹ АГСС. Хроніка І, с. 109 // Див: с. Домініка Г. Славута, СНДМ. *Молитва і служіння*. Торонто 1996, с. 59.

⁴² Архів оо. єзуїтів у Кракові, папка 1246, арк. 116.

Сам будучи в Густинським бачив я і від найліпших священиків чув я, що служебниці не йдуть – непорядки, брак духа і проводу. Самі служебниці скаржились на то саме. Для самої справи потрібно, щоби ми вицофалися і не мачали руки в речі, котрі виразно псуються⁴³.

Та все ж митрополит, розуміючи, в чому полягає небезпека для згромадження, своїм листом, датованим 2 березням 1897 року, передав весь провід сестер служебниць Василіянському Чину:

Позаяк новостворена у нас інституція служебниць Пречистої Діви Марії може багато причинитися до Слави Божої і добра нашого народу, для того ми в порозумінню з преосвященими єпископами ординаріатами в Перемишлі і Станіславові, бажаючи успішного розвитку і удержання цієї інституції, передаєм духовне управління і ведення цих сестер служебниць ПДМ чоловічому Чині св. Василя Великого, після зарядження впр. і всечесного протоігумената [...] ⁴⁴.

Внаслідок цього рішення о. Кирило Селецький був змушений передати усі повноваження о. Ломницькому, який був призначений духовним комісаром згромадження, що репрезентувало його як духовного та адміністративного настоятеля сестер служебниць. Таким чином, до сестер повернулася особа, яка мала у згромадженні найвищий авторитет, повагу та довір'я.

Таке завершення справи аж ніяк не вказує на те, що в історії сестер служебниць щодо особи засновника була поставлена крапка. Вже в 1902 році у журналі «Богословський вісник» о. Селецький опублікував статтю під назвою: «До історії оснування новіціату сс. служебниць в Жужелю і перенесення того ж до Кристинополя»⁴⁵, в якій представив своє бачення подій пов'язаних із заснуванням та встановленням згромадження. Читаючи цей текст можна зробити висновок, що отецьдесь глибоко переживав біль та образу за те, що його позбавили влади над інституцією. Натомість, це дало змогу о. Ломницькому в наступному номері журналу дати відповідь о. Селецькому, і таким чином вперше винести справу заснування згромадження сестер

⁴³ Архів оо. єзуїтів у Кракові, папка 1246, арк. 116.

⁴⁴ Розпорядження Митрополичого греко-католицького ординаріату у Львові протоігуменові монастирів Чина св. Василя Великого про передачу під їхнє підпорядкування новоствореного Згромадження СНДМ // ЦДІАУЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 3308, арк. 1.

⁴⁵ Свящ. Кирило Селецький. До історії оснування новіціату СС. Служебниць в Жужелю і перенесення того ж до Кристинополя / *Богословський вісник*. Ч. 3. Львів 1902, с. 134-143. // Див: Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. *Нарис історії Згромадження СС. Служебниць П.Н.Д.М.* с. 702-712.

служебниць на публічне обговорення. Отець Єремія Ломницький обґрунтовує власне рішення тим, що о. Кирило Селецький «пропустив [...] в своїм оповіданню много речей, а многи знов факти подав зовсім ошибочно»⁴⁶, і це може негативно відобразитися на історії згромадження. Таким чином отець був змушений в'яснити певні події, що становили повну протилежність до того, що попередньо висвітлив о. Селецький. Хоча в наступній своїй статті «Допісь на «Додаток до історії оснування Згромадження Сестер Служебниць Преч. Діви Марії і правдиве відношенє вч. отця Селецького до того ж Згромадження»⁴⁷ о. Кирило признав: «Нехай буде, що о. Ломницький представив факти в ясному світлі»⁴⁸, однак його образило те, що о. Єремія звинуватив його у тому, чому дім сестер в Жужелі він записав як свою власність. В цьому випадку о. Кирило виправдав себе тим, що згромадження на початках заснування не мало юридичного оформлення, однак мовчанкою обійшов те, що будинок на 1902 рік далі залишився на його імені.

Незважаючи на взаємні непорозуміння між засновниками отці і надалі залишились приятелями. Можливо між ними вже не було цієї давньої та щирої відкритості, однак це не стало перешкодою до подальшого спілкування, яке вони і надалі підтримували. У великій мірі це питання засновника стало причиною гострих протиріч вже після їх смерті, які часто керувались суто людськими упередженнями, тому дана тема очевидно потребує ще подальших досліджень та оцінок.

Це розходження між отцями стало лише початком нових дискусій, які згодом часто виникали між противниками чи захисниками тої чи іншої сторони. Так, у 1933 році у пресі знову піднялось питання – Хто є основником згромадження сс.

⁴⁶ свщ. Ієремія Ломницький, ЧСВВ. Додаток до історії оснування Згромадження Сестер Служебниць Преч. Діви Марії і правдиве отношенє вч. о. Селецького до того ж Згромадження // Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. *Нарис історії Згромадження СС. Служебниць П.Н.Д.М.* с. 713.

⁴⁷ о. Кирило Селецький. Допісь на «Додаток до історії оснування Згромадження Сестер Служебниць Преч. Діви Марії і правдиве отношенє вч. о. Селецького до того ж Згромадження // *Богословський вісник.* Ч. 4. Львів 1902, с. 382-385.

⁴⁸ Там само, с.382.

служебниць? Його авторами стали єпархіальні священники Василь Кедринський та Теодор Богачевський, які старалися довести, що єдиним засновником сестер є: «безперечно о. К. Селецький, парох Жужеля, Перемиської єпархії, священник світський, жонатий»⁴⁹. Обидва отці власні висновки роблять на підставі тогочасної періодики.

Як о. Кедринський так і о. Богачевський мають рацію, що на основі церковної преси ми ніколи не зможемо назвати засновником згромадження о. Ломницького, але тільки о. Селецького. Бо саме він від свого імені оголошував грошові збірки серед населення для нового згромадження, а також одноіменно в 1894 році повідомив конгрегацію поширення віри в Римі про заснування ним чернечого згромадження. Тому на основі цих фактів створилася однозначна думка в користь заслуг лише о. Кирила, натомість про саму суть справи, яка і відповідала історичній правді, в силу різних обставин була покрита мовчанкою.

Щоб спростувати ці твердження отців Кедринського та Богачевського о. Василь Навроцький, який справді був свідком подій заснування згромадження, у журналі «Нива» написав власну статтю, в якій намагався кожній із сторін віддати належну та справедливу шану в цій справі. Однак відкрито признав, що її головним ідеологом, рушієм та провідником був о. Єремія Ломницький, натомість о. Кирило Селецький відповідав за матеріальні справи та зовнішнє представництво: «Ідеологом був о. Ломницький, реалізація взяв на себе о. Селецький [...] Провід справи і директиви давав Ломницький, Селецький дав свою фірму і особисту жертвенність, підготував основи, а згодом отворив перший монастир в Жужели. На його ім'я пили жертви, він прислав до «Душпастиря» відозви і подяки»⁵⁰.

⁴⁹ о. Теодор Богачевський. Хто є основником Згромадження Сестер Служебниць? // *Нива*. Ч. 2. Львів 1933, с. 69.

⁵⁰ о. Василь Навроцький. Хто є засновником Згромадження СС. Служебниць Пр. Д. М. ? // *Нива*. Ч. 6-7. Львів 1933, с. 235.

Цього ж 1933 року, знову ж таки як відповіді на статті отців Кедринського та Богачевського, написали свої спогади про заснування сестер служебниць отці василіяни Діонісій Ткачук та Мелетій Лончина, в яких вони також старались вияснити дану полеміку, в якій все-таки надавали перевагу заслугам о. Ломницького.

Ця дискусія протягом історії набула ознак давнього упередження єпархіального клиру до Василянського Чину, де одна сторона представляла особу о. Селецького як єдиного засновника, натомість василіяни обстоювали роль о. Ломницького. Виняток становить лише Перемиський єпископ Йосафат Коциловський. Так, у 1943 році він написав звернення до священників своєї єпархії з нагоди 25-річчя смерті о. Селецького, якого назвав самотнім засновником сестер служебниць. Відповідь на таку поведінку владики дає один із листів єпископа Г. Хомишина, який ствердив що в своєму часі між ректором Станіславівської духовної семінарії о. Ломницьким та віце-ректором о. Коциловським дійшло до непорозуміння, ініціатором якого був саме о. Йосиф⁵¹. А о. Гліб Кінах, ЧСВВ, свідчить що цей конфлікт і послужив до того що владика Коциловський визнавав засновником саме о. Селецького:

Нехить до о. Ломницького остала в серці владики і він відмовив покійному титулу основника. Може, на підставі актів і мав рацію, бо о. Селецький полагав справу заснування сестер з ординаріатом і підписував всі акти в початковій стадії. Однак отці василіяни, особливо о. Ткачук [...] загально приписували заснування сестер служебниць о. Ломницькому⁵².

Натомість, владика Григорій Хомишин у листі до конгрегації для східних церков називає о. Селецького формальним засновником згромадження [fictus fundator], бо внаслідок василіянської реформи о. Єремія не міг відкрито виступити у справі заснування одноосібно⁵³.

Як василіян так і єпархіальний клир можна обвинуватити у суб'єктивних настроях, баченням фактів та упередженням до протилежної сторони. На жаль, ця

⁵¹ Archivio delle Congregazione per le Chiese Orientale // Протокол № 2762.

⁵² Відповідь о. Гліба Кінаха, ЧСВВ на позицію Перемиського єпископа Йосафата Коциловського, ЧСВВ стосовно засновника згромадження сестер служебниць НДМ // АГСС, 122. 1.

⁵³ Archivio delle Congregazione per le Chiese Orientale // Протокол №2762.

полеміка триває до сьогодні, прикладом цього є книжка єпископа Андрія Сапеляка «Отець-прелат Кирило Селецький засновник монаших згромаджень», в якій автор представляє роль о. Ломницького та с. Й. Гордашевської у заснуванні згромадження сестер служебниць НДМ досить звужено та однобічно. Натомість особу о. Селецького висвітлює як єдиного засновника і сестер служебниць так і сестер св. Йосифа. Але чи така позиція відповідає історичній правді стосовно сестер служебниць, тут виникає чималий сумнів.

У таких випадках слід звертатись до первісних джерел самого згромадження, до осіб, які були безпосередніми свідками подій, врешті, які самі творили це згромадження. Найбільш вагомою розв'язкою в контексті цієї справи, становлять спогади співзасновниці сестер служебниць с. Йосафати Гордашевської, які чітко вказують на те, що ініціатором заснування згромадження був саме о. Ломницький⁵⁴. Врешті, аналізуючи різні листи, протоколи, хроніки написані іншими сестрами ми не знайдемо в жодному із них твердження, які б вказували на протилежну думку чи факти. Цей титул «батько та засновник» вони віддали саме о. Ломницькому, що дає підставу ствердити, що цей духовний елемент який він вніс в молоде згромадження став для інституції визначальним. Хоча о. Єремія ніколи не називав себе одноосібно засновником, і найкращим виявом цього є його слова із листа, якого він написав Осипу Маковою: «яко той, що викохав під серцем тую святу гадку і враз з о. Селецьким її розвинув і зреалізував»⁵⁵.

Для теперішнього покоління сестер служебниць НДМ о. Ломницький назавжди залишиться як духовний засновник згромадження, а о. Селецький як юридичний⁵⁶

⁵⁴ Див: с. Йосафата Гордашевська. Історія Згромадження Сестер Служебниць Пречистої Діви Марії Непорочно-Зачатої обряда греко-кат. // Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. *Нарис історії Згромадження СС. Служебниць П. Н.Д.М.* с. 685-701.

⁵⁵ Лист василіянина Ломницького директорів журналу «Буковина» О. Маковою на передплату журналу //ЦДІАУЛ, ф 684, оп. 1, спр. 1572, арк.1.

⁵⁶ Congregatio de causis sanctorum. *Beatificationis et Canonizationis Servae Dei Josaphatae Hordashevskae.* Roma 1997, r. 94.

притому дооцінюючи в однаковій мірі їхнє служіння та співпрацю. Згромадження для себе вирішило цю проблему ще від 1935 року, в якому с. Андрея Дубик, Провінційна Настоятелька в Україні доручила сестрам торжественно святкувати пам'ять обидвох отців. А у хроніці сестер ми читаємо, що великою мірою у справу засновників:

Вмішалися [...] різні сили, людські міркування, людські непорозуміння і почався довголітній спір про титули та заслуги. Сьогодні це справа історії, яка ґрунтується на автентичних свідченнях всіх трьох головних творців діла: Ломницький, Селецький, Гордашевська, які вияснили справу вже в першому десятилітті згромадження, за свого життя, і сьогодні немає від того апеляції. Бог розділив уже правду і їхні заслуги на небесах, і люди можуть тільки пізнавати та приймати це рішення. Оцей історичний трикутник: Ломницький, Селецький, Гордашевська не можна розірвати, без шкоди для правди і справедливості. Слово Боже прийшло до Єремії і він став його посланцем-гласителем на землі, за людською термінологією основником-ідеологом; Церква Божа на стрічу цьому послала свого від поручника о. Кирила, і він став її формальним відпоручником для здійснення цього діла, церковним прокуратором згромадження; а для прийняття цього послання розкрила свою душу і прийняла в імені грядущих поколінь сестра Йосафата, і стала родоначальницею сестер служебниць⁵⁷.

Отже, кожний із трьох співзасновників вніс в історію заснування згромадження сестер служебниць свій неоцінений вклад, який є повним і гармонійним лише у взаємодії з внеском інших. Тому в цьому контексті є важливим доцінити роль кожного зокрема, притому уникаючи різних спекулятивних та суб'єктивних тверджень та висновків.

2.3. Отець Єремія Ломницький як духовний провідник та настоятель для Згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії

Митрополит Андрей Шептицький у своєму посланні до сестер служебниць Непорочної Діви Марії з нагоди 50-річчя заснування згромадження про роль у ньому о. Єремії Ломницького писав: «Через довгі літа був ординаріятським комісарем для справ вашого згромадження, і що його науками, духовними вправами та проводом новіціату

⁵⁷ Хроніка ССНДМ, т. 3, с.389 // АГСС.

могутньо причинився до розвою згромадження і до надання питомого йому духа»⁵⁸. Ці слова найкраще окреслюють значення його особи, яка в історичному контексті своєї доби зуміла з готовістю відповісти на натхнення Святого Духа, та втілити ідею в конкретне життя. Його духовний та місійний досвід щоразу формували в ньому чутливість до людських потреб: саме це і стало причиною заснування сестер служебниць, які в Українській Греко-Католицькій Церкві стали першою чернечою спільнотою, члени якої мали поєднувати активний спосіб служіння із євангельськими радами. Тому для згромадження сестер служебниць НДМ є так важливим повернутися до власних джерел, до тих вартостей, на які вказували його засновники, щоб таким чином віднайти їх у своєму минулому і оживити у світлі сьогодення, переосмислити якою наша була вчора, є сьогодні і буде завтра. І в цьому контексті є важливим відкрити чи наново переосмислити духовну спадщину, яку залишив для згромадження о. Єремія Ломницький.

1897 року отець був призначений ординаріятським комісарем та прокуратором сестер служебниць. Це означало, що як духовний провід, так і адміністративний мав належати виключно до о. Єремії. Крім цього, на початках давалася в знаки попередня криза, яку пережила молода інституція внаслідок відходу василіян. Тому для о. Ломницького першочергове завдання, яке він поставив перед собою, полягало у віднові чернечого життя сестер та нового переосмислення мети та завдання згромадження. Якщо попередньо о. Селецький подавав у пресі, що сестри служебниці мали б трудитись виключно для потреб сільського населення, о. Ломницький, натомість, наголошував, що їх діяльність не мала б обмежуватись лише до певного кола людей чи місцевостей, але «всюди, де тільки є серця людські, треба праці над ними»⁵⁹. Для цього

⁵⁸ Лист митрополита Андрея Шептицького з нагоди 50-ліття заснування згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії.

⁵⁹ *Львівсько-Архієпархіяльні Відомості*. Ч. 7. Львів 1898, с. 79 // Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. *Нарис історії Згромадження СС. Служебниць П. Н.Д.М.* с. 103.

о. Єремія докладав усіх зусиль, щоб згромадження поступово набирало міського характеру. Це, зокрема, було зумовлене відкриттям нових домів у Жовкві, Добромилі, Львові, Трускавці, Самборі, Станіславові, які, як правило супроводжувались присутністю отця та с. Йосафати Гордашевської.

Про мету та завдання згромадження для галицького клиру та вірних о. Єремія розкрив у «Львівсько-Архієпархіяльних Відомостях» за 1898 рік, де вперше публічно виступив у ролі ординаріатського комісара для сестер служебниць, писав:

Пригноблений морально нарід, жадає піднесення духом, піднесення, убагороднення серця. А то є головною ціллю, то є задачею сестер служебниць Пречистої Диви Марії, яку то задачу вони вірно й успішно сповняють через виховання маленьких діточок, через опіку й обслугу хорих, через вплив моральний на женську молодіж. Яким є виховання дівчат, будучих жінок і матерей, таким є нарід, такою є його будучність⁶⁰.

Прослідковуючи його науки, ми часто зустрічаємо наголос на таких аспектах, які на думку отця становили основне завдання сестер, а це – виховання та убагороднення серця. До цих критеріїв він підходив як прекрасний знавець богословської антропології та отців церкви, які розуміли людське серце, як означення цілої особи, з її духовним та почуттєвим сприйняттям.

Сестра Атанасія Мельник згадує, що о. Ломницький у своїх конференціях часто наголошував сестрам, що основну свою увагу вони мають приділяти саме вихованню дітей та молоді: «Перша й найважливіша моя ціль і обов'язок виховувати серця для Бога, навчити їх гречності, порядку, побожності і всего що святе й провадить до Бога: шоби вміли шанувати родичів, старших і кожному віддати що кому належить»⁶¹.

Основу до правдивого спілкування між дитиною та сестрою отець вбачав у духовному житті монахині, оскільки його відсутність у неї кожна особа дуже виразно відчуває, зокрема, дитина. Сестра Атанасія далі згадує:

⁶⁰ Львівсько-Архієпархіяльні Відомості. Ч. 7. Львів 1898, с. 79 // Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. *Нарис історії Згромадження СС. Служебниць П.Н.Д.М.* с. 102.

⁶¹ с. Атанасія Мельник, СНДМ. Записки з конференцій б. п. впр. о. Єремія Ломницького нашого дорогого заложителя // АГСС, папка 122, 1. 3, с. 22.

Так я маю любити ті дитячі душі, щоби їх позискати для Бога. Як так будемо їх любити, то будемо мати для тих діточок серце велике. Як ми будемо добрими монахинями, то вони будуть до нас горнутися; бо дитина пізнає у сестри побожність і добре серце, й до неї горнеться, хоть ще нічого не розуміє [...] У нашім народі почасти ше нема тої правдивої побожности, делікатності виховання серця; то ми маємо вчіплювати це зачавши від молоденьких діточок. Ніколи не кажім: «я до того не маю дару» бо то є наш обов'язок дуже важний; не ділаючи того, ми відступимо від своєї ціли, котру Господь на нас вложив, покликуючи нас до цього згромадження [...] бо від того залежить його існування, тому як ми це сповнимо, то й другі по нас будуть сповняти⁶².

Наступна діяльність сестер служебниць, згідно із задумом отця має базуватись на вихованні дівчат:

Будуть з них може добрі, святі монахині або чесні християнські матері, це буде дуже великою заслугою перед Богом. Треба полюбити ці душі, бо вони на нас чекають. Треба з ними приставати, оскільки наше покликання дозволяє, різними штучками підходити, щоби їх Богу позискати. «Хитрістю потягни їх» – каже св. Павло. Дівчата старші є звичайно полишені самі собі [...] стоять немов на роздоріжжю, не знають що робити. Молоді серця диявол найлегше ловить, тому що вони недосвідчені, опущені і не маючи сили опертись спокусі йдуть за своїми злими склонностями. Коли сестра ними заопікується, то вони зможуть опертись злому духові, жити чесно, стерегти невинності, бути готовими все втратити, навіть життя, щоби заховати той скарб невинності душі і тіла. Скільки душ можемо врятувати, чи ж можемо ми бути спокійні, що стільки душ пропадає за котрі Ісус пролляв свою кров.

Ісусе, поможи нам рятувати ті молоді душі, щоби їх позискати. Де наші сили заслабі, сам скріпи їх. Уділи нам дару Святого Духа – мудрості, щоби вміти як до них промовити: інакше до дітей, інакше до дівчат, а інакше до жінок. Пречиста Діва Марія і тут нам допоможе⁶³.

Виходячи з цих завдань, які о. Ломницький вважав пріоритетними у згромадженні, він з неменшим акцентом наголошував на материнській місії сестри служебниці. Він наче дає собі питання: «в чому полягає інколи безуспішна місія священників в Галичині»? Та даючи відповідь твердить, що першопричиною є це, що в нашому народі не було звернено належної уваги на виховання його серця, його майбутнього, тобто, дітей та молоді, – а для цього завдання є важливою присутність посвяченої жінки, яка має являти собою материнське післанництво Церкви:

Чому наш нарід в дечім бідний а часами й погорджений? Тому, що не було кому виховувати його серця. Інші народи це мають бо їх скорше провадили й виховували законні особи. Щоби дитина була добре вихована треба щоби половину виховував отець, а половину мати, бо отець сам не потрафить. То саме можна порівняти і до народу. Священники є отцями народу, вони вчать його, стараються про нього, але лиш так можуть виховати як батько виховує доньку без матери [...] А наш бідний нарід не мав того

⁶² с. Атанасія Мельник, СНДМ. Записки з конференцій б. п. впр. О. Єремії Ломницького нашого заложителя // АГСС, папка 122, 1. 3, с. 23.

⁶³ Там само.

виховання. Чому? Бо його виховував лиш отець, і то лиш в часті, а не мав матерей щоби виховували серця.

Ми маємо бути матерями для нашого народу. Ісус від нас того хоче. Ми маємо бути помічницями Ісуса, нашого дорогого Обручника. А що робить обручниця? Те, що скаже Обручник. З того виходить, що ми маємо все запитувати зі святим Павлом: «Господи, що хочеш, щоб я робила?». Маємо також і самі придумувати та других питати, що Ісус бажає, щоб ми йому приподобилися. Маємо старатись в тім випереджувати других⁶⁴.

Слід також зазначити, що о. Єремія неодноразово підкреслював специфіку та важливість впливу сестер на релігійне формування дитини, де їхня роль є набагато вагомішою та визначальною ніж священника: «Коли ми місіонери голосимо Слово Боже по місіях, то на сто слухаючих може одно навернеться цілковито, а як сестра вчить сто дітей, то всіх їх зискає Богові, бо в молоденьке серце що засій то зійде»⁶⁵.

Ці слова о. Ломницького сестри протягом власної історії старалися якнайкраще втілити в життя, оскільки праця з дітьми та молоддю надалі вважається найбільш важливою у згромадженні.

Вже від самого заснування інституції о. Єремія дбав про професійний вишкіл сестер, які опісля мали бути заангажовані у різних сферах діяльності. Він був свідомий, що середовище, в якому працювали сестри служебниці, щораз більше вимагало кваліфікованих та освічених осіб, які б на належному рівні виконували доручені їм завдання.

Так, у вересні 1892 року о. Ломницький прийняв до згромадження рідну сестру Йосафати Гордашевської – Анну, яку відразу вислав до сестер феліціянок у Львові, щоб вона навчилась під їх проводом вести дитячі садочки за відомою на цей час фреблівською методою. Згодом за його стараннями декілька сестер пройшли курс медичного обслуговування у лікарні польських сестер св. Йосифа. Ще згодом, коли сестрам служебницям запропонували очолити ведення господарських частин у єпархіальних семінаріях, отець подбав про те, щоб сестри пройшли практику у

⁶⁴ с. Атанасія Мельник, СНДМ. Записки з конференцій б. п. впр. О. Єремії Ломницького нашого заложителя // АГСС, папка 122, 1. 3, с. 24.

⁶⁵ Там само, с. 25.

латинських сестер боромеушок. В багатьох випадках сам вчив сестер заповнювати різні адміністративні книги. Також старався, щоб сестри отримували музичну освіту, яку б опісля могли використати у праці з дітьми. Сестра Олена Дикун згадує, що одна із сестер покаржилась отцю, чому її не дають вчитися, на що він відповів: «Люби Господа Бога цілим серцем, і роби що вмієш, а в небі будеш»⁶⁶.

Отець Ломницький, як настоятель згромадження дуже відповідально ставився до своїх обов'язків і неодноразово це вимагало від нього великої самопожертви. Коли потрібно було, він разом з людьми їздив по матеріали для будівництва дому. Траплялися і такі випадки, що приносив з монастиря свою вечерю сестрам, віддавав і відмовлявся від всього, що отримував в празник св. Миколая, щоб тим «втішити своїх сестер»⁶⁷. Після побудови новіціату у Кристинополі, сам особисто садив дерева у монастирському саді, а також часто вчив сестер літургійного співу. Сестра Ольга Дикун зазначає, що отцеві неодноразово приходилось зазнавати різних терпінь навіть від самих сестер, однак він завжди запевняв їх у своїй батьківській допомозі та любові: «Кілько тоді о. Ломницький переніс, сам признався, коли казав: «багато терплю від вас і через вас» але мимо того так любив згромадження, що повторяв: «як хто на вас стріляє – наставляю свої груди»⁶⁸. А с. Вероніка Гаргіль, Головна Настоятелька так згадувала про о. Ломницького:

Дуже любив наше Згромадження і хотів його піднести. Був то великий праведник. Був доступний, їздив по візитаціях, забороняв для себе що-небудь ліпшого приладжувати, їв те, що сестри. Коли був професором у Кристинополі, час від часу приходив на рекреацію до сестер до альтани. Любив, щоб сестри співали, але щоб не було в тому нічого світського⁶⁹.

Знову ж таки с. Олена Дикун у своїй історії пише, що отець з батьківською добротою думав про кожную сестру зокрема. Він глибоко цінив кожне покликання в

⁶⁶ с. О. Дикун. *Основання й розвій Згромадження Сестер Службниць Пресвятої Непорочної Диви Марії*, с. 65.

⁶⁷ Там само, с. 194.

⁶⁸ Там само, с. 64-65.

⁶⁹ Свідчення с. Вероніки Гаргіль, Головної Настоятельки СНДМ // АГСС, Історія-хроніка СС. Службниць Преч. Д.М. т. 2, с. 311-312.

згромадженні, і коли дізнавався, що хтось має намір його залишити, просив щоб всі сестри спільно молились за цю особу⁷⁰. Також старався бути присутнім при вмираючих сестрах⁷¹.

Часто відвідував доми сестер, та слідкував, щоби в кожному монастирі була чітко виокремлена клявзура. А для самих сестер його приїзд був нагодою представити отцю власні успіхи, проблеми та сподівання. Сестра Олена Дикун свідчить, що «часто заглядав до домів і слідив поступування» і що «кожна звірялась з усього перед отцем, бо находила там все слово потіхи й поради»⁷². Далі с. Олена згадує один приклад про приїзд о. Єремії до сестер: «о. Ломницький користав з кожної нагоди щоб відвідати своїх діточок, як ніжно називав сестер. Одного разу з'явивсь на порозі спорошений далекою дорогою з Городниці. «Як св. Павло до Коринтіян прийшов я до вас з палицею подивитись чи любитесь, чи молитесь разом, чи вдоволені, чи може схотіли б вже розійтись». Заперечили, а тоді отець зачав говорити науку, що тривала дві години. Запалених до ревности й жертви лишав і відходив»⁷³. Хоча о. Ломницький відчував до сестер глибоку прихильність та любов, однак, коли потрібно було зробити зауваження, «робив це так ніжно, що ніхто не вразився»⁷⁴. Із листів самих сестер служебниць до митрополита А. Шептицького дізнаємось, що отець Єремія був досить строгою людиною, і від них вимагав повної дисципліни та порядку, хоча ці елементи його характеру не були перешкодою до повної довіри та пошани зі сторони сестер.

Протягом багатьох років існування згромадження багато отців відповідали за його

⁷⁰ Дуже болів над кожною, що виходила із Згромадження. В одному такому случаї поручив через три дні задержати ще сестру й весь час моливсь за неї, а коли таки пішла, плакав. //с. Олена Дикун. *Основання й розвій Згромадження Сестер Служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії*, с. 195.

⁷¹ Старавсь бути при тих, що вмирали. Раз лежала в Жовкві сестра смертно хвора. Отець туди переїздив. Скористав з двадцятьмінуткової перерви поїзду, пішов до вмираючої, поблагословив її, просив від нього передати поклін св. Павлові й Васильєві і пішов. // Там само.

⁷² Там само.

⁷³ Там само, с. 57.

⁷⁴ Там само, с. 194.

духовний провід, однак з найбільшою вдячністю сестри згадували саме його. Сестра Атанасія Мельник, напевне, найкраще охарактеризовує присутність та роль о. Ломницького для сестер служебниць:

Впр. о. Є. Ломницький був нашим магістром, духівником, настоятелем і всім для нашого початкуючого згромадження. Як ревний був в місіях, так ревніше занявся провадженням нас. Його конференції, катехизації, науки в нашій новіціяті були такі прекрасні і практичні, що якщо доброго ми початкуючі маємо, то всьо завдячуємо в першій мірі Богові, а при тім науці й вихованню Впр. о. Ломницького. Цей отець так практично приготував нас в новіціяті на всі труднощі і пригоди, які відтак в життю прийшлося стрічати і ще стрічається, що аж мені нераз дивно як той отець міг так предвидіти і так нас випосажати в середники й приготувати законні особи. Його науки й конференції були подані в той спосіб: сідав до столика з маленькою карточкою в руці, до котрої навіть не заглядав, а науки, катехизації чи конференції так пили з його уст як тихонька, оживляюча вода. Тут відчувалася святість його життя й любов до нашого згромадження. Відчувалось, що проповідник бажав в це молоденьке, початкуюче наше згромадження влити духа Божого, що сам був переповнений, і духа правдиво законного⁷⁵.

А владика Григорій Хомишин у своєму листі до конгрегації для східних церков зазначив, що о. Ломницький:

Був цілою душею відданий тому новому згромадженню. Він поклав найважніший фундамент для згромадження і він перший прокладав йому дорогу до нашої суспільності. Старші сестри, виховані ним його мають за головного засновника і батька-настоятеля. І слушно, бо був він прикладним монахом, який відзначався проникливою второпністю, був великим психологом, досвіченим місіонарем широких поглядів⁷⁶.

У своїх науках о. Єремія найперше акцентував свою увагу на тому, що лише Христос має творити основу життя богопосвяченої особи, і лише в ньому вона повинна реалізовувати власне покликання. Беручи за основу текст із послання апостола Павла до євреїв⁷⁷, отець наголошував, що у духовному житті людина завжди має «вдивлятися в Ісуса Христа»⁷⁸ та постійно жити в його присутності. При тому він застерігає ніколи штучно не виявляти власної побожності, тим більше якщо вона не впливає із внутрішнього переживання Бога. Отець Єремія Ломницький акцентував увагу сестер на тому, що правдива духовність впливає із сумісності між внутрішнім життям особи та її зовнішніми вчинками:

⁷⁵ с. Атанасія Мельник, СНДМ. Короткий нарис життя нашого заложителя впр. о. Єремія Ломницького // *Зоря Марії*. 1955, с. 11.

⁷⁶ Archivio delle Congregazione per le Chiese Orientale // Протокол № 2762.

⁷⁷ Див: Євр. 12, 1-2.

⁷⁸ Науки давані Високопреподобним отцем Єремією Ломницьким на реколекціях перед обітами вічними 1908 року // АГСС, папка 122. 1.2, с. 5.

Яка красна душа в ласці Божій, без гріха живуча. Вона має в собі дар Святого духа, є свята, й та святість відбивається на ній і на її лиці. Як до таких душ горнуться усі, як така душа всіх потягає. Вона як ангел у тілі, задоволена, нічого не хоче, бо в Бозі все має. Але, коли така душа впаде в гріх тратить дари Святого Духа. Стається незносною, смутною і незадоволеною. Щобільше, така душа тратить віру, потім надію, а вкінці впадає у розпуку⁷⁹.

А також: «відірви серце від усього, шукай Бога і знайшовши його, не показуй ззовні своєї побожності [...] не виявляй без конечности твого великого внутрішнього набоженства»⁸⁰, «гіпокрізія є тоді, коли наші зверхні акти не відповідають внутрішнім, тому треба боротися зо собою»⁸¹.

Далі вчить, що у духовному житті сестра служебниця повинна:

- стерегтися оспалості та мертвоти, котра душу перемінює в бездушну машину;
- законниця має бути в кожній справі зайнята, перейнята відповідним її духом;
- в каплиці має бути перейнята духом молитви, скупленні глибоким упокоренням перед Богом;
- під час рекреації — духом взаємної любови, лагідності та терпеливості;
- під час мовчання — духом ламання себе, то є борінням себе, іншими словами запертя себе й розмови з Богом;
- посеред занять — духом пильності й пам'яті на Божу присутність⁸².

Крім особового стосунку посвяченої особи до Ісуса о. Ломницький звертав велику увагу сестер на їхнє відношення до Богородиці, в якій знаходимо приклад глибокого життя з Христом. Отець часто вживав вислів: «Через руки Пречистої Діви Марії», який дуже яскраво свідчить про його синівське відношення до неї. Тому він постійно плекав, щоб сестри жили життям Богородиці, без якої неможливо жити життям Ісуса Христа.

⁷⁹ Науки давані Високопреподобним отцем Єремією Ломницьким на реколекціях перед обітами вічними 1908 року // АГСС, папка 122. 1.2, с. 1.

⁸⁰ Там само, с. 6.

⁸¹ Там само, с. 9.

⁸² Там само.

Основним чинником, який веде до живого спілкування та єдності з Богом у духовному житті є молитва, про яку о. Єремія говорив так: «Без неї не будемо щасливі й не дійдемо до досконалості, ані навіть не досягнемо спасіння. Без молитви законна душа є сумна, забурена, стається тягарем собі й другим. Щоб молитва була добра маємо молитися розумно, не устами але серцем»⁸³. І через це правдиве спілкування особи з Богом в молитві має впливати апостолят. Отець Ломницький неодноразово наголошував на особливій місії сестер служебниць: «Ісус Христос покликав мене на те, щоб ширити апостольство, щоб в серці бути готовою провадити [...] людські душі. І де мене пішлють, до якої праці призначуть, я завжди маю пам'ятати про своє апостольство [...] щоб душі позискати для Ісуса Христа через свої обіти й через свою працю»⁸⁴. В цьому контексті отець далі навчав, що посвячена особа для того, щоб могла правдиво виконувати доручену їй місію повинна «добре розуміти своє покликання»⁸⁵ та даної чернечої інституції, бо «ми маємо молитися за всіх і всіх любити у Христі»⁸⁶. А правдивість апостоляту полягає не так у проголошенні Божого Слова, але в особистому прикладі посвяченої особи, що проявляється через молитву, дотриманні обітів та конституцій, іспиту совісті тощо: «ми є апостолами на землі, і маємо ширити апостольство не словом [...] але нашим приміром»⁸⁷.

Для того, щоб духовна спадщина о. Єремії Ломницького була збережена та передана наступним поколінням, сестри, які безпосередньо знали отця і були учасницями його конференцій, із власних записів зібрали короткі його повчання, які вперше були опубліковані 1980 року в Римі під заголовком «Уваги й перестороги блаженної пам'яті о. Є. Ломницького». Як подано у вступі до них, с Йосафата Гордашевська постійно наголошувала сестрам на цих науках, і згідно них вони жили.

⁸³ Науки давані Високопреподобним отцем Єремією Ломницьким на реколекціях перед обітами вічними 1908 року // АГСС, папка 122. 1.2, с. 1.

⁸⁴ Там само, с. 3.

⁸⁵ Там само.

⁸⁶ Там само.

⁸⁷ Там само.

Це свідчить про те, що сама співзасновниця і члени згромадження високо оцінювали його постать та духовний провід.

Переглядаючи ці короткі речення, відразу відкривається їхня глибина та вагомість. І людина, яка їх проголошувала була повністю ними перейнята та ними жила. Можна ствердити, що вони в основі творять основні пункти для богопосвяченої особи, в яких отець Ломницький нагадує та водночас пропонує до щораз більшого усвідомлення власного покликання. В них ми знайдемо засадничі настанови щодо: особистого відношення до Бога та ближніх, самовиховання та інших аспектів духовного життя:

Покора

Не оправдуйся без поважної причини.

Не говоріть ніколи про те, що може причинитися до вашої похвали та про ваші чесноти, уродження, хіба що це було б корисне, то тоді говоріть з покорою, пам'ятаючи, що це є дари від Бога дані.

Не пересаджуйте речей в оповіданні, виявляйте вашу думку з уміркованням.

Не треба твердити того, чого з певністю не знаєте.

Не виступайте з вашими знаннями особистими, якщо вас про це ніхто не питає, або якщо любов ближнього того не вимагає.

Любов ближнього — сестрінна

Говори мало, коли є кілька разом.

В ділах ваших і в приставанні з другими захуйте належну скромність.

Ніколи не сперечайтеся, а особливо в речах малих.

З ким-небудь говорите, захуйте умірковану скромність.

Не кп'ять собі з нікого.

В напаминанні будьте умірковані, покірні і завстиджені в дусі ваших власних провин.

Треба принорвитися до вдачі осіб, з якими будете приставати: бути веселою з веселими, сумною з сумними, всім для всіх, щоб кожного позискати.

Ваші розмови заправляйте завжди словами побожними, тим способом обминете слів непотрібних і судів про ближніх.

Не слухайте ніколи злих говорень про ближніх і не говоріть зле ніколи, хіба про себе: робіть так, а поступите багато.

Уважайтесь завжди як слуги всім, в кожному нехай вам представляє Ісус Христос, тим способом осягнете велику пошану для ближніх.

Не думайте про блуди ближніх, тільки про їх чесноти і про власні вади.

Не порівнюй людей одних до других, ніколи з того добро не вийде.

Виповнюй все, про що сестри будуть тебе просити, якщо то не є проти послуху, відповідай їм з веселістю і покорою.

Про свої упадки і покуси не говори ніколи перед сестрами початкуючими, могло б це їм і тобі пошкодити, говори про це з досконалими.

Добрий намір

То, що маєте сказати, розважте наперед, поручіть Ісусові, щоб жодного немилого слова не сказати.

Все робіть з думкою, що Ісус є присутній і дивиться на вас. Душа в той спосіб збирає багато скарбів та заслуг.

Кожна ваша праця хай буде спрямована до Бога, йому жертвувана на славу.

Жертвуйтеся кожного дня п'ятдесят разів Господу Богу, робіть то з великою радістю і з великим бажанням оглядати його.

Настоятелі

Відкривайте перед настоятелем і сповідником усі ваші спокуси, недосконалості і відрази, щоб узискати раду і поміч для покорення.

Будьте завжди готові слухати, так наче б сам Ісус Христос говорив до вас через уста настоятеля.

Коло настоятеля говори тільки те, що найпотрібніше, добавачючи в ньому особу Ісуса Христа. Говори з великою пошаною.

Коли хтось з настоятелів дає тобі розказ, не відповідай що інший настоятель вже тобі дав розказ, але прийми і виповни, що поручено – обидва мали добрий намір.

Коли будеш настоятелем дому не упоминай ніколи в гніві, чекай аж обурення перейде, тоді напіннення буде хосенне.

Труднощі в духовному житті

Коли будеш в смутку і неспокою, не пропускай через те добрих діл, що маєш звичай виконувати, і не зменшуй молитов і умертвлень, бо сатана в тій цілі тебе непокоїть, щоб ти щось опустила. Ти зроби ще більше як звичайно, а Бог скоро тебе порятує.

Побожність

Треба мати велике бажання терпіти для Ісуса в кожній справі і в кожному ділі.

Майте в пам'яті те, над чим розважали зранку, захуйте вірно той звичай, а збереже звідси велику користь.

Заховай старанно те, що Господь дає тобі до серця і впровадь у життя натхнення отримані на молитві.

Величай і прославляй провидіння і мудрість Божу в його сотворіннях.

Читай часто і заховай законні устами.

Відірви серце від усього, шукай Бога а знайдеш його.

Не показуй ніколи на зверх побожності, якої не маєш у серці.

Не показуй без великої конечності твого внутрішнього набоженства.

Нехай одною з твоїх вправ буде безнастанно збуджувати акт любові. Таке запалення зм'ягчить твою душу.

Роби також акти інших чеснот.

Жертвуй все Отцеві Небесному в злуці із заслугами Ісуса Христа.

Роздумуй про чесноти святого на день нинішній, приглядайся йому і проси Бога, щоб дав тобі ці чесноти.

В день Святого Причастя думай від рана під час розважання, яке щастя зустріне твою душу, а при молитві вечірній знову думай про велике щастя, якого ти доступила.

Скільки разів приступаєш до Святого Причастя проси в Бога про якусь ласку через Ісуса, що в незмірнім милосерді прийшов до твоєї нужденної душі.

Шануй всіх святих, як твоїх заступників.

Бажанням твоїм нехай буде оглядати Бога, боязню твоєюм стратити Бога, смутком що Бога ще не посідаєш, радістю твоєю – те все, що до Бога провадить, а жити будешу спокої великім.

Самовиховання

Про речі і особи духовні говори з пошаною.

Коли хтось говорить про речі духовні, слухайте його з покорю мученика, евертаючи до себе те, що сказав.

Не їжте, не пийте як тільки в годонах на то призначених, а тоді віддайте Богові щирю подяку.

В радості не будьте заголосні, голосно не смійтеся, хай ваша радість буде покірна, скромна, солодка і будуючи.

Вистерігайтеся всякого вирізнення, бо це є шкідливе в законному житті.

Не нарікай ніколи на поживу, яка б не була приготовлена, пам'ятай про жовч з оцтом подані Спасителеві.

Не роби ніколи такого, чого не робила б в присутності багатьох осіб.

Коли дістанеш напимнення, то прийми з великою зовнішньою і внутрішньою покорю, помолися за особу, що тебе упімнула.

Не говори, ані не довідуйся про речі, які до тебе не належать.

Май перед очима твоє життя минуле, щоб за нього жалувати, думай про твої теперішні малодушності, і про те, що тобі бракує, щоб небо досягнути, жий у великій боязні, а велике добро досягнеш.

Не переставай упокорятися й умертвлятися аж до смерті.

Не бажай без потреби нічого виняткового, ані в одежі, ані в поживі.

Будь вирозуміла для всіх, а гостра для себе.

Старайся витривало про набуття досконалостей і побожності, все чини в тому дусі.

Вправляйся в дусі боязні Божої, а це втримає душу в скрусі і покорі.

Розваж, як дуже міняються люди, як мало на них можна покладати надію, тому віддайся цілковито Богові. який не міняється.

Пам'ятай, що тільки одну маєш душу, що раз тільки вмирати, що тільки одне маєш життя і воно є коротке, і що одна є вічна слава. Тим способом визволишся з не одного.

Трапитися сестрам при хворих, або де-інде, питає пані: «Що сестру спонукало до закону? Сестра такі гарні!». Щоб сестри знали, що на те відповісти: «Мене Бог сотворив, щоб йому служити і йому подобатися».

Для сестер служебниць надалі залишаються важливими та актуальними слова отця Єремії, які він написав у своєму останньому листі, та в якому просив не забувати наук, в яких він виховував перших сестер, та з цих повчань користати, ними жити та передати наступним поколінням згромадження.

Свій уряд о. Ломницький сповняв до 1902 року. У цьому ж році він був призначений на провідника місії до Канади, однак через внутрішні непорозуміння між самими василіянами щодо неї о. Єремія залишився в Україні. Після п'яти років керування згромадженням отець визнав факт що сестри вже самостійно можуть керувати ним. Таким чином, 26 вересня 1902 року відбулась перша загальна капітула сестер служебниць, на якій було обрано с. Йосафату Гордашевську настоятелькою інституції із титулом «старша сестра». Відтоді отці василіяни сповняли обов'язки лише духовних провідників. А 22 липня митрополит Андрей Шептицький прийняв резигнацію о. Ломницького із становища комісара згромадження. На прощання із сестрами він написав листа, який до певної міри став його заповітом:

Дорогі в Христі сестри, з сьогоднішнім днем перестаю бути вашим настоятелем. Наступником моїм, а вашим настоятелем від сьогодні буде Впр. о. Філяс. Лишаючи вас, прошу, щоб ви не забували наук, що в них я вас завжди виховував. Будьте вдячні Господу Богу за св. покликання, а сумлінні й вірні в заховуванні обітів і правил. Одні одних шануйте й любіться як невісти Христові й Божі діти. Кожного вашого настоятеля шануйте як заступника Христового. А всіх людей будуйте покорою й побожністю. Не забувайте про мене в своїх молитвах. І просіть найсолодшого Ісуса, щоб заховував мене в своїй ласці до кінця життя, й дав мені щасливу смерть. А я зо своєї сторони, як від першої хвили, коли Бог покликав вас, так до самої смерти буду за вас пам'ятати при кожній Службі Божій, і в щоденних своїх молитвах, щоб ви були вірні й досконалі тепер, а щасливі навіки⁸⁸.

Після резигнації отця назначили ігуменом в Улашківцях і це служіння він виконував до 1 серпня 1905 року⁸⁹. Цього ж року він переїхав до Дрогобича⁹⁰, де свої обов'язки сповняв до 1907 року, тобто до назначення його ректором Станіславівської духовної семінарії.

Відхід о. Ломницького сестри сприйняли знову ж таки важко. Вже декілька місяців опісля с. Йосафата Гордашевська написала прохального листа до митрополита Андрея Шептицького про повернення отця на комісара та візитатора згромадження: «Пів року як перестав бути Впр. о. Ломницький нашим комісарем і візитатором, а вже сильно відчуваєм брак їх руки, котра нас тримала в законній карності, і в вітцівській любові, якої ми всі під їх проводом дізнавали»⁹¹.

Аналізуючи листи інших сестер подібного змісту, які численно надходили на ім'я митрополита, можна зробити висновок, що згромадження залишилось без людини, присутність якої у багатьох аспектах була визначальною та необхідною.

Ось деякі із них: «Просимо Високопреподобного дати на настоятеля і провідника наших душ о. Ломницького [...] бо знаю, що під їх проводом я безпечно зайду до неба.

⁸⁸ Прощальний лист о. Є. Ломницького із сестрами служебницями / с. Атанасія, СПНДМ. На світанку Згромадження // *Ювілейна книга Сестер Служебниць*. Едмонтон 1942, с. 49-50.

⁸⁹ *Каталог ЧСВВ* 1904, с. 25.

⁹⁰ *Каталог ЧСВВ* 1905, с. 10.

⁹¹ Лист с. Йосафати Гордашевської до митрополита Андрея Шептицького // ЦДІАУЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 347, арк.28.

Бо о. Ломницький знають наші душі [...] Сестри їх люблять, як свого найліпшого вітця і провідника духовного [...]»⁹². Інша сестра писала так:

Ніхто не потрафить так провадити як о. Ломницький. Скажу причину: то є свята душа. Поважний, острій, всі сестри їх люблять і шанують [...] Відколи о. Ломницький нас лишили, то відтоді наш закон дуже підупав [...] Коли був о. Ломницький, мушу щиро сказати у нас було одне серце і одна душа⁹³.

Однак митрополит не прислухався не лише до прохань сестер служебниць, але і Станіславівського владики Григорія Хомишина⁹⁴.

Незважаючи на те, що о. Єремія офіційно перестав займатися справами згромадження, сестри аж до самого його арешту звертались до нього, як до духовного провідника. Він і надалі відвідував їх доми, і при цих нагодах давав конференції, сповідав. Деякі із сестер вели з ним листування, особливо ті, які мали від'їжджати на місії в Канаду чи Бразилію⁹⁵. Ці листи для них були великою підтримкою та доказом

⁹² Лист с. Февронії з Ланівців до митрополита А. Шептицького // ЦДІАУЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 347 [нумерація аркушів відсутня]

⁹³ Лист с. Леокадії до митрополита А. Шептицького // ЦДІАУЛ, ф. 358, оп.2, спр. 347 [нумерація аркушів відсутня]

⁹⁴ Лист Станіславівського єпископа Григорія Хомишина до митрополита А. Шептицького // ЦДІАУЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 291, арк. 15.

22 липня 1904, Станіславів

Ваша Екселенціє!

За ради подані в листі дуже дякую сердечно, суть они для мене тим цінніші, що в теперішніх часах не маю в оточенні людей щирих. Екселенція зволила ласкаво відповісти на всі точки, а щодо моєї просьби назначення о. Ломницького візитатором сестер, поминули мовчанкою. Не хочу певно вірити, що се має бути для мене негативна відповідь, бо Екселенція іще в марті приобіцяли назначити о. Ломницького візитатором сестер, і що єсьм глибоко пересвідчений о щирості і рішу части намірень Вашої Екселенції в справах Христових. Для того не трачу надії, і поновлюю мою просьбу і благане, щоби Ваша Екселенція зволила назначити о. Ломницького візитатором Сестер. Ся справа мене дуже обходить, як то я вже в своїм часі устно представив Вашій Екселенції, а негативне полагодження сеї справи відбилося на мені сильним болем, і хто зна чи не на все. А щодо ОО. Василяїн, котри в той справі безпідставно так много шкодять, чув бим неустанный жаль і уразу. Поручаюсь ласкавій пам'яті Вашої Екселенції і остаю слугою.

⁹⁵ Лист о. Є. Ломницького до с. Атанасії Мельник, СНДМ

Улашківці, 21 січня 1905 року.

Якщо хочеш бути спокійною в своїй душі, і то не лише тепер, але й на пізніше, і на все своє життя, – то не думай ніколи про зміну місця і дому. Скажи собі: «Тут, на тім місці, де мене призначив Ісус, я хочу бути Йому вірна та витриваю твердо й сильно до кінця, хоч би й до самої смерти я тут мала б бути!». Коли собі так на молитві скажеш, відразу відчуєш спокій і відступлять всі труднощі. Щоб отець візитатор мав до тебе якесь упередження, я не знаю, але здається мені, що то твоє якесь упередження, бо яка би була причина? За сестру Амбросію та інших сестер в Канаді молись щодня. Якби тобі сказали туди їхати, то будь готова душею й серцем. Як будеш готова, то чи поїдеш, чи ні – будеш мати заслугу, але не просися, ані не старайся, щоб тебе послали, бо ти дійсно занадто слабого здоров'я, а там повітря набагато гостріше як тут.

Як хочеш, щоб між вами була любов і згода, то не зражайся тим, що бачиш, і кажи собі: «Є згода й любов, тільки я така недобра, що такими очима дивлюсь і так мені здається!». Молюся за тебе, й себе вручаю твоїм молитвам. Найсолідше Серце Ісуса нехай буде твоєю осолодою! // АГСС, 122. 1. 5, с. 1-2.

батьківської турботи і любові отця. Він сам часто перебував у справах поза межами України, тому добре розумів це завдання, яке сповняли сестри за кордоном. Так, у 1911 році повертаючись із Боснії, отець відвідав їх в Крижевцях [Хорватія] де від 1906 року розпочали свій апостолят⁹⁶.

На прохання сестер, які 21 вересня 1907 року мали складати вперше від часу заснування згромадження свої вічні обіти, на провідника реколекцій було запрошено саме о. Єремію. Це повторилося наступного року, де на свято Успення Богородиці наступні сестри склали свої обіти також на «руки о. Ломницького»⁹⁷. Однак із життєпису блаженної с. Йосафати Гордашевської знаємо, що через безліч людських амбіцій та фальшивих підозрінь її було не допущено до складення довічних обітів в цих роках. З її листа до митрополита Андрея Шептицького, дізнаємося, що вона мала жаль до о. Ломницького. І тому просила дозволу не брати участь у реколекціях, які він мав проповідувати в Станіславіві. Можемо робити лише припущення, що причиною цього почуття до особи о. Єремії могло бути те, що вона вважала його здатним змінити рішення тогочасних настоятелів згромадження. Однак цього він не зробив.

Але, якщо брати до уваги цей період життя о. Ломницького, то він був наповнений чималим досвідом різних терпінь, які йому причинили самі отці василіяни.

Лист о. Є. Ломницького до с. Соломії Ковалишин, СНДМ

Микуличин, 12 вересня 1910 року.

Тішуся, що разом з другими сестрами вибрав Господь Бог і тебе до того святого діла. Велика то офіра для Бога і для спасеня душі їхати в найдальшу сторону світа, щоби працювати на славу Божу. Я надіюся що ти будеш дуже відповідна до тої праці бо єсь доброю законницею. Щобись витрвала в добрім і поступала в досконалости заховай Дорога в Христі Сестро покору і любов сестрину, не забувай ніколи на добру інтенцію і будь побожна до всіх святих апостолів мучеників монахів і св. дів, а передовсім до Прч. Діви Марії. Дякую тобі що пам'ятаєш за мене в твоїх молитвах і прошу щобись пам'ятала до самої смерти. Нехай тебе Бог благословит на далеку і святу дорогу, а Пречиста Діва Марія нехай ся тобою опікує в житю і смерти. Я за вас всіх що їдете до Бразилії відправляю Службу Божу і обіцяю все пам'ятати в своїх молитвах. Будь здорова і щаслива тепер і на віки! // АГСС, 122. 2. 11. с. 1-3.

⁹⁶ 2 серпня 1911 року прибули до нас Впр. о. Настоятель Ієремія Ломницький повертаючи з Боснії і ступили до нас. Адже з великов радостей ми їх привитали, яко найдорожчого свого Отця і давнього нашого Настоятеля за кілька літ і дали нам триденвні реколекції, і поучили нас, і заохотили до дальшого терпіння і праці в чужім краю і много нам позостали помочм духовной. По реколекціях перебули в нас еще три дні і попрощалися з Впр. о. Настоятелем, і від'їхали щасливо від нас // АГСС, Хроніка провінції св. Йосифа [колишня Югославія].

⁹⁷с. О. Дикун. *Основання й розвій Згромадження Сестер Службниць Пресвятої Непорочної Діви Марії*, с. 176-178.

Про це пише владика Григорій Хомишин до конгрегації для східних церков у Римі яку просив, щоб о. Єремія як ректор Станіславівської семінарії підлягав лише йому. Оскільки, на думку єпископа: «таке підпорядкування ректора семінарії двом настоятелям, тобто протоігуменові і мені, було б під кожним оглядом причиною великих колізій та перешкод»⁹⁸. Очевидним є те, що конгрегація задовільнила прохання Хомишина, але це стало приводом для деяких василіян до оскаржень в сторону отця. Часто перед світськими священиками та сестрами служебницями о. Ломницького представляли як того, який негативно впливає на владика Григорія, і «що зле робить, наклонюючи питомців до celibату»⁹⁹, «що о. Єремія ані як підвладний, ані як настоятель не є добрим монахом»¹⁰⁰ та занадто строго ставиться до своїх підлеглих спів братів. А після того як у 1902 році перестав виконувати роль настоятеля у згромадженні сестер служебниць, деякі василіяни намагалися його вплив на інституцію зробити мінімальним. Тому залишається великим сумнівом те, що він міг вплинути на думки певних осіб, які керували в цьому періоді згромадженням та чий голос у недопущенні до обітів с. Йосафати був безапеляційним.

Незважаючи на ці терпіння, які були спричинені заздрістю та упередженням як для с. Йосафати так і для о. Єремії ці обставини стали для них досвідом Божої любові та присутності. Отець Ломницький вчив сестер: «Всі прикrostі, які на нас приходять від людей, чи від настоятелів, чи навіть від сестер з котрими я живу, правдиві вони чи ні, спокійним духом приймати [...] і не тільки погідним духом все приймати, але радіти [...] та все зносити з любові до Ісуса Христа»¹⁰¹. Очевидно, що отцю неодноразово приходилося свої слова втілювати в життя, бо такі терпіння через людські амбіції були доволі частими, однак він вмів прощати і не тримати жодних образ, про що свідчить

⁹⁸ Archivio delle Congregazione per le Chiese Orientale // Протокол № 2762.

⁹⁹ Там само

¹⁰⁰ Там само

¹⁰¹ Науки давані Високопреподобним отцем Єремією Ломницьким на реколекціях перед обітами вічними 1908 року, с.5.

один із його листів до одного із василіянських ігуменів: «Гніватися не желаю, бо як знаєте не вмю [...] Прецінь я нікому з братей не зробив прикрости, а що мені робили і зробили – простив їм»¹⁰²

Уважністю та турботою отця сестри користали до останніх днів його заслання в Симбірськ. Одна із сестер згадує, що з початком другої світової війни він відвідав їх у Микуличині:

Повчив, щоб для військових були услужні, і не відмовляли помочі, мешкань та навіть харчів, щоб помагали всім без різниці. Успокоїв їх [...] Сказав кілька слів про надію на Божу поміч і залишив сестер словами: «Вручаю вас діти, Христовому Серці і Пречистій Діві Марії, я сам мушу їхати до Станіславава, бо там моїм обов'язком є бути»¹⁰³.

Тут можна представити ще чимало інших прикладів його невтомного служіння для добра та розвитку сестер служебниць НДМ. Однак, саме його духовній формації, як провідника та настоятеля, в якій вповні відобразився його приклад, його ідейність та посвята, можемо завдячувати подальше становлення згромадження.

2.4. Устави 1907 року

Отці Єремія Ломницький та Кирило Селецький розуміли, що для того, щоб нове згромадження можна було б представити духовній та церковній владі, необхідні були Правила. Оскільки вони були ненаписані, а план заснування інституції поступово почав зреалізовуватись, отці вирішили запозичити їх від латинського згромадження малих служебниць Непорочного Зачаття, харизма яких мала відповідати задумам співзасновників. Настоятель реформованих василіян Гаспер Щепковський, який звернувся з проханням до головної настоятельки цього згромадження с. Леонії Янкевич про надання своїх Правил для тимчасового користування для майбутньої української інституції. На цьому тлі виникло чимало суперечностей між отцями Ломницьким та

¹⁰² Лист о. Єремії Ломницького до ігумена (невідомого) // ЦДІАУ, ф.684, оп. 1, спр. 2540, с. 1.

¹⁰³ Свідчення с. Теофанії, настоятельки з Микуличина // АГСС, Хроніка-Історія СС. Служебниць Пресвятої Непорочної Диви Марії, т. 2, с. 297

Селецьким. Отець Кирило твердив, що саме він отримав декілька примірників Правил від сестри Леонії, переклав їх на українську мову і передав на затвердження до митрополичого ординаріату. Натомість с. Йосафата Гордашевська твердить протилежне, що якраз «мусів о. Ломницький постаратися о начерк уставов для того згромадження і подати до затвердження [...] Кардинал Сильвестр Сембратович прихилиючися до просьби о. Ломницького потвердив тії устави ч. 452/орд. дня 6 мая 1892р.»¹⁰⁴.

В даному випадку важко провести паралель між об'єктивними фактами, та суб'єктивним викладенням подій. Але залишається незаперечним фактом те, що почерк в рукописі Правил, представлений митрополиту Сильвестру Сембратовичу, не належить ні о. Єремії ні о. Кирилу. Однак, в цих Правилах, затверджених 6 травня 1892 року, є вставка про те, що духовний провід у згромадженні має належити виключно монаху-василіянину. Згодом, коли конфлікт між співзасновниками став неминучим, о. Селецький перед друком Правил в журналі «Душпастир» за 1896 рік цей параграф викреслив.

Попри ці суперечки, зумовлені різними людськими поглядами, назперечним фактом залишається те, що Правила сестер служебниць 1892 року були буквальним перекладом Правил польських малих служебниць Непорочного Зачаття, які, однак, включали в себе декілька незначних змін пов'язаних і достосованих до візантійського обряду.

Правила 1892 року можна вважати лиш першою спробою нарису нової чернечої ідеї на українських землях, оскільки їх зміна була неминучою вимогою недалекого

¹⁰⁴ с. Йосафата Гордашевська. Історія Згромадження Сестер Служебниць Пречистої Діви Марії Непорочно-Зачатої обряда греко-кат. // Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. *Нарис історії Згромадження СС. Служебниць П.Н.Д.М.* с. 691.

майбутнього. Вже два роки після заснування згромадження сестер служебниць НДМ о. Ломницький зобов'язався «написати з часом правила і зорганізувати згромаджене»¹⁰⁵.

Із свідчень самих сестер ми довідуємося, що в їх духовному проводі отці василіяни спирались не лише на Правила 1892 року, але використовували також ще й Правила св. Василя Великого. Сестри служебниці дуже добре усвідомлювали, що перші Правила в первісному їх задумі не були написані для них, тому у своїх листах до митрополита А. Шептицького часто висловлювали свої думки з приводу цього. Так, наприклад с. Василя Мишок писала: «Щодо Конституцій, всі сестри кажуть, що то не є наші Конституції, бо ми не були виховані згідно з ними; ми їх читаємо, але не користуємо з них [...]»¹⁰⁶, подібне пише с. Климентія Хом'як:

[...] Сестри з них нічого не користають, бо ми були виховані в інший спосіб і ми мали інші розпорядження на життя; тепер сестри збентежені [...] Ми просимо Ваше Преосвященство попросити о. Ломницького, щоб написав нам Конституції так, як він обіцяв зробити»¹⁰⁷.

Сестра Наталія Полотнюк пише наступне: «Отець Ломницький виховував нас згідно Правил св. Василя, і кожна сестра знає, що о. Ломницький нас навчав. Ми сподівалися конституцій, які о. Ломницький нам обіцяв написати»¹⁰⁸.

Сам о. Єремія своїм листом до митрополита А. Шептицького запевнив його про працю над новими правилами для сестер: «[...] Я працюю над Конституціями для сестер. Поки що, вони вживають Конституції польських служебниць, які я залучую. Крім того, ми радимо сестрам користуватись Правилами св. Василя»¹⁰⁹.

¹⁰⁵ свщ. Ієремія Ломницький, ЧСВВ. Додаток до історії оснований Згромадження Сестер Служебниць Преч. Діви Марії і правдиве отношенє вч. о. Селецкого до того ж Згромадження // Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. *Нарис історії Згромадження СС. Служебниць П.Н.Д.М.*, с. 719.

¹⁰⁶ Лист с. Василії Мишок до митрополита Андрея Шептицького. Ориг. в ЦДІАУЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 346, арк. 17 // с. Домініка Славута. *Молитва і служіння*. Торонто 1996, с. 76.

¹⁰⁷ Лист с. Климентії Хом'як до митрополита А. Шептицького. Ориг. в ЦДІАУЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 346, арк. 55-56 // Там само, с. 76.

¹⁰⁸ Лист с. Наталії Полотнюк до митрополита А. Шептицького. Ориг. в ЦДІАУЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 347, арк. 75 // Там само, с. 77.

¹⁰⁹ Лист о. Є. Ломницького до митрополита А. Шептицького. Ориг. в ЦДІАУЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 190, арк. 70 // Там само, с. 77.

Очевидним є те, що через наполегливі прохання сестер служебниць митрополит чітко окреслив о. Єремії термін написання нових правил. Однак, через будову новіціятського дому у Крестинополі та інших справ, які ,можливо, були пов'язані з місійною діяльністю отця, він не зміг вчасно закінчити працю над ними. Тому о. Єронім Малицький, тогочасний ігумен о. Ломницького у своєму листі до Андрея Шептицького просив про відтермінування часу їх написання:

Через будову новіціяту для сестер служебниць і задля інших непередбачених обов'язків, о. Ломницький не міг закінчити писати конституції для сестер [...] Однак знаючи його добру волю, з одного боку, і перепони, які прийшли з другого, я осмілююсь просити Ваше Преосвященство продовжити йому термін на написання конституцій¹¹⁰.

Таким чином до 1907 року згромадження переживало певну напругу, зумовлену тим, що нові правила були ще не написані, а Правила 1892 року вже не відповідали актуальним вимогам, а також тим, що неможливим було їх підтвердження Апостольським Престолом¹¹¹.

Вже вкінці 1906 року написання нових Уставів було завершено. Основна заслуга в цьому належала о. Єремії Ломницькому, а також о. Арсенію Лозинському, ЧСВВ, який достосував їх до тогочасних норм канонічного права.

Митрополит Андрей Шептицький, під особистим проводом якого це було здійснено, так з цієї нагоди звернувся до сестер служебниць: «[...] Засягнувши поради тих духовних отців, котрі були протягом довгих літ вашими провідниками, ми самі подали Уставам вашим нову форму, більш відповідну вашим звичаям і приписам права церковного»¹¹². Ним же з 20 по 22 квітня була скликана капітула згромадження, яка прийняла ці нові Устави. У вступі до них митрополит висловив побажання та надію на

¹¹⁰ Лист о. Єроніма Малицького, ЧСВВ до митрополита А. Шептицького знаходиться в Беатифікаційний Процес- Документи в «Позиції» (ЛДП) // с. Домініка Славута. *Молитва і служіння*. Торонто 1996, с. 77.

¹¹¹ Див: Обіжник митрополита Андрея Шептицького до сестер служебниць НДМ. Львів 20 січня 1907 // с. Домініка Славута. *Молитва і служіння*. Торонто 1996, с. 78.

¹¹² Обіжник митрополита Андрея Шептицького до сестер служебниць НДМ. Львів 20 січня 1907 // с. Домініка Славута. *Молитва і служіння*. Торонто 1996, с. 78-79.

те, що отримавши їх згромадження переосмислить в багатьох аспектах свою духовність та апостолят:

Маємо в Бозі надію, що тепер, коли з особливою Божою ласкою Згромаджене СС Службниць одержало нові повні і ясні устами, розвинені в тім Згромадженю нове, доскональше жите карність законна буде по всіх домах і завсїгди процвітати, а сестри своїми неутомими працями вельми причиняться до слави Божої і до розширення царства Божого на землі¹¹³.

Коли в загальному порівняти Правила 1892 року та Устави 1907, то відразу зауважуються удосконалення духовно-аскетичного та канонічного характеру останніх. Натомість в попередніх не прослідковується настільки стисла та логічна послідовність.

Устави 1907 року діляться на дві основні частини:

I-ша – О природі згромадження, его членах і способі житя.

II-га – О устрою і заряді згромадження.

У нових правилах є представлений первісний задум мети згромадження. Якщо в Правилах 1892 року наголошувалось, що головним є «умноження хвали Божої і прислуги народові сельського»¹¹⁴, то в Уставах 1907 року говориться, що: «найпершою цілею згромадження єсть, дбати про вічне спасенє і досконалість своїх душ через захованє законних обітов: убожества, чистоти і послуху та Уставов Згромадження»¹¹⁵. Тому є важливо виділити основні моменти які стосуються духовної формації членів згромадження особливо богословя чернечих обітів та чеснот. В Уставах 1907 року о. Єремія Ломницький глибоко розкрив ці аспекти, що із певністю можна зробити висновок, що в основі написаного становить особистий досвід чернечого життя та досвід, який він отримав через довголітній провід в інституції. В цьому контексті є доцільним побачити та оцінити як він подає розуміння обітів та чеснот, як також на основі його конференцій проголошених для сестер службниць провести між ними та

¹¹³ Устави Згромадження Сестер Службниць Преч. Діви Марії Непороч. Зачатої обряду католицького 1907 року // Провінційний архів сестер службниць НДМ у Львові.

¹¹⁴ Правила Службниць Пречистой Діви Марії Непорочно Зачатої [1892] // ЦДІАУЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 405, арк. 1.

¹¹⁵ Устави Згромадження Сестер Службниць Преч. Діви Марії Непороч. Зачатої обряду католицького 1907 року, с. 9.

Уставами паралель, та відчуті на які аспекти посвяченого життя отець звертав найбільше, і що хотів через це сказати, та наскільки вони залишаються актуальними для сьогодення згромадження.

У своїх науках про обіти о. Єремія часто наголошував про їх точне зберігання, навіть якщо це стосується малих речей. Обіти—це щоденний вибір посвяченої особи, і він мав би бути досить радикальним та конкретним. Кожний, хто їх складає, повинен мати розуміння суті цих обітів та обов'язків, які бере на себе. Для того, щоб посвячена особа могла жити обітами, свої сили повинна черпати лише в Бозі, який є метою життя.

В главі VIII – «о складаню обітів» в правилі № 76 читаємо як о. Ломницький представив суть чернечого посвячення в Уставах 1907:

Сестри повинні вельми цінити і любити свої обіти законні зроблені Богу і їх найточнійше заховати. Нехай знають, що лишень через обіти суть они особами посвяченими Богу і живуть в незміннім стані стремлення до досконалости; що через сі обіти жертвували они Богови всьо що мали на світі найдорозшого і пійшли за Христом так як се Він радить в Євангелію, а тим самим дуже забезпечили свою досконалість¹¹⁶.

Щодо обіту убожества, то отець наголошував на тому, що Христос сам став убогим, щоб таким чином нам показати вартість цього обіту. В убожестві ми повинні бути вільними від будь-яких матеріальних та емоційних прив'язань, щоб таким чином могли стати перед Богом із чистим сумлінням. Особа, яка правдиво зберігає цей обіт, чується задоволеною та впевненою в Христі: «Бо она має всего подостатком, она щаслива і весела, бо нічого не хоче, тільки статися подібною до Ісуса Христа»¹¹⁷. Посвячена особа повинна бути задоволеною з найменших обставин, які дають їй змогу досвідчити обіт убожества. Його потрібно полюбити як і інші обіти, і лише тоді його будуть виконувати з радістю, а не з обов'язку. В Уставах зокрема у главі про обіт убожества читаємо що:

Убожество законне нехай всі сестри люблять яко свою матір, що їх годує яко обильне жерело великих заслуг, і яко той мур, що стереже згромадження від упадку. Тим-

¹¹⁶ Устави Згромадження Сестер Службниць Преч. Діви Марії Непороч. Зачатої обряду католицького 1907 року, с. 23.

¹¹⁷ Цитата є базована на нотатках с. Віталії Мікусь, СНДМ із реколекцій о. Ломницького.

то зрікшися розпорядимості добрими дочасними будуть сестри старатися, щоби не прив'язати свого серця до ніякої річи [...] щоби без ніяких нарікань, скарг але спокійно, а навіть з радістю в Господі досвідчати всіх наслідків убожества, чи то в одежи, чи в помешканю, чи їді, чи яких будь інших річах, тим покажуть, що не лишень словами, але й самим ділом наслідують убогого Ісуса свого Вчителя і Господа¹¹⁸.

Обіт чистоти отець вважає найбільшою окрасою посвяченої особи. Посилаючись на слова апостола Павла, о. Єремія каже, що маємо цей скарб у глиняних посудинах, який можна через власну легкодушність та неосторожність втратити. В Уставах читаємо, що «чистота се найбільша окраса дівиць що пожертвувалися Богу передовсім Службниць Прч Діви Непорочно-Зачатой. Однак що сей дорогоцінний скарб носимо в глиняних сосудах, тому всі сестри нехай докладають всякої пильности щоби той ангельской чесноти нічим не нарушити»¹¹⁹. Тому він вчить розрізняти свої помисли та пізнавати внутрішні переживання пов'язанні із цим обіто, а також вміти їх виявляти духовному провіднику. В наступному правилі вчить: «Нехай пильно стережуть свої змисли, а передовсім очі, щоби через них нічого не вийшло до душі, що могло би ей принести шкоду, рівнож будуть пильнувати своєї уяви і чувств серця, щоби заховати чистоту так досконало як сего вимагає наш високий стан»¹²⁰. Особа, яка складає цей обіт, далі залишається в тілі з його пожаданнями, і хто б твердив, що вже звільнився від цього, є неправдомовець. Тому є так важливо черпати власну силу в Ісусі Христі та Богородиці: «Потреба просити Ісуса Христа о поміч, аби він допоміг вірно ему той шлюб чистоти доховати до смерти. Бо щож красшого єсть на світі, як не то, що его вибрані особи з-поміж тисячів людей вірно ему служити будут, яко обручниці Христові, котрі ему навіки посвятилися»¹²¹. Отець далі навчає, що внутрішнє переживання обіту чистоти посвяченою особою має мати свій вияв також і у зовнішній

¹¹⁸ Устави Згромадження Сестер Службниць Прч. Діви Марії Непороч. Зачатой обряду католицького 1907 року, с. 27-28.

¹¹⁹ Там само, с. 28.

¹²⁰ Там само, с. 28-29.

¹²¹ Із нотаток с. Віталії Мікусь, СНДМ.

її поведінці, яка у всіх вимірах має супроводжуватись скромністю в рухах та мовленні. Сестра завжди повинна бути свідомою гідності власного покликання.

В контексті обіту чистоти є важливо представити чесноту скромності, яку о. Ломницький вважав за необхідне представити її в окремій XIII главі «о скромности сестер» в якій він вчить, що: «скромність законна є не лишень ознакою внутрішньої чесноти і окрасою сестер, але і помочію до дальшого поступу в чеснотах. Она також ділає милим спільне пожитє сестер і незвичайно много причиняється до хосенности праць між людьми»¹²². Далі увага звертається на зовнішню поставу сестри, де кожний її рух, погляд має бути скромний і лагідний «щоби всім видна була простота, супокій і покора душі»¹²³. Поведінка сестри в монастирі чи поза ним мала б завжди бути свідченням присутності Христа та Богородиці: «Нехай заховуються так, якби свідком їх поведєня була Прч. Діва або сам Божественний Спаситель»¹²⁴.

Читаючи «Уваги та перестороги бл. п. о. Єремія Ломницького ЧСВВ» ми знайдемо подібне повчання: «Все робіть з думкою, що Ісус є присутній і дивиться на вас душа в той спосіб збирає багато скарбів і заслуг»¹²⁵.

З неменшою увагою в Уставах отець представляє аспект чесноти скромності в поведінці сестер із світськими людьми, зокрема, наголошував, щоб вони своєю поставою завжди були прикладом для внутрішнього збудування співрозмовника: «Поведєне сестер з людьми світськими і взагалі поза домом, має бути повне законной поваги і грєчности, щоби чим людей не згіршити, не образити, або не дати їм нагоди до обмов і посуджувань сестер. В бесіді, передовсім з чужими, нехай уважають не лишень на те що говорять, але і на спосіб і слова бесіди, щоби для всіх бути збудованєм і

¹²² Устави Згромадження Сестер Службниць Преч. Діви Марії Непороч. Зачатої обряду католицького 1907 року, с. 38.

¹²³ Там само, с. 39.

¹²⁴ Там само

¹²⁵ Див: Додаток № 2.

нікому не зробити прикрости»¹²⁶. Слід зауважити що у своєму прощальному листі до сестер служебниць просив їх: «Всіх людей будуйте покорою та побожністю»¹²⁷.

На завершення цієї глави, отець Єремія нагадує сестрам про постійну пошану з їх сторони до священників, оскільки співпраця із ними є частою, а в багатьох випадках щоденною. Згідно свідчень сестер бачимо, що вони дуже любили і поважали о. Ломницького як свого духовного батька та настоятеля. Тому отець оцінюючи їхнє відношення до себе просив їх: «Так як ви обходилися зі мною й мене шанували так шануйте всіх отців»¹²⁸. В самих Уставах він вчив, що цю пошану до священників сестри мають виявляти як у власній поведінці так і в мовленні, а навіть, якщо б вимагала цього потреба, рішуче обороняти їх честь та в жодному разі не брати участі в сторонніх судженнях про них: «Коли бесіда о неprisутніх особах, а передовсім о священниках, нехай висловлюються о них чесно із ушанованєм, а в потребі їх чести по можности боронять, або обмовні бесіди гречно але рішучо ухиляють»¹²⁹.

Щодо обіту послуху то Єремія знову ж таки акцентує увагу у його переживанні на прикладі Ісуса Христа, який: «з послухання прийшов на той світ, і умер на хресті»¹³⁰.

Складаючи цей обіт особа посвячує Богу свої природні та надприродні дари, з яких найціннішим є власна воля. І це вимагає від неї великої готовості до жертви. Однак людина, яка складає його Господь наділяє її своєю благодаттю. Як правило, той хто правдиво живе послухом, виявляє це своєю спокійною та врівноваженою поставою, бо: «коли нема послуху там є упадок», який вносить у чернечі спільноти духовну дизгармонію а в главі XI «о обіті і чесноті послуху» пише що від «єго точного захованя

¹²⁶ Устави Згромадження Сестер Служебниць Преч. Діви Марії Непороч. Зачатої обряду католицького 1907 року, с. 40.

¹²⁷ Прощальний лист о. Є. Ломницького із сестрами служебницями, с. 49-50.

¹²⁸ Див: Додаток № 2.

¹²⁹ Устави Згромадження Сестер Служебниць Преч. Діви Марії Непороч. Зачатої обряду католицького 1907 року, с. 40.

¹³⁰ Цитата є базована на нотатках с. Віталії Мікусь, СНДМ із реколекцій о. Ломницького.

залежить добрий стан згромадження»¹³¹. «Тому то нехай всі стараються зі всякою усильністю ломити власну волю а сповняти скоро, докладно, з приналежною смирністю»¹³². В Уставах є чітко наголошено що до обіту послуху належить з точністю заховувати щоденний розпорядок дня а також:

На приказ настоятельки або голос дзвінка мов на голос Божий всі сейчас нехай покидають своє занятіє, а сповняють Божу волю Свій досконалий послух повинні вправді сестри показувати Старшим завсігди але особливо тоді коли назначують їх до нового дому або накладають новий уряд або довго на однім домі або уряді тримають або і часто змінюють¹³³.

Далі о Ломницький в Уставах вчить щоби послух був досконалим слухати настоятельок потрібно «радо і мужно»¹³⁴ маючи думку що вони заступають Бога і що він об'являє через них свою волю тому для них належить «велике ушановане довіре і любов»¹³⁵.

Прослідковуючи науки отця бачимо, що в них він також наголошував на цих головних аспектах переживання обіту послуху «Будьте завжди готові слухати так наче б Ісус Христос говорив до вас через уста настоятеля. Коло настоятеля говори тільки те що найпотрібніше добачаючи в ньому особу Ісуса Христа. Говори з великою пошаною»¹³⁶.

Натомість настоятельки мають не забувати що їхній уряд це найперше служіння тому вони «зо сестрами повинні обходитись з великою лагідністю чемністю розсудком і любовію накладаючи на них лишень солодке ярмо Ісусове а ніколи не розказуючи ім чогось такого що не єсть в душі Згромадження. Нехай пам'ятають що они є неначе слугами прочих сестер по науці Христа Спасителя»¹³⁷.

¹³¹ Ця цитата є базована на нотатках с. Андріяни [Войтович?] СНДМ, яка у 1914 році робила реколекції під проводом о. Ломницького у м. Станіславів, с. 23.

¹³² Там само

¹³³ Устави Згромадження Сестер Служебниць Преч. Діви Марії Непороч. Зачатої обряду католицького 1907 року, с. 34.

¹³⁴ Там само, с. 35.

¹³⁵ Там само, с. 37.

¹³⁶ Там само, с. 39.

¹³⁷ Там само, с. 40.

Аналізуючи ці науки о. Єремії Ломницького про обіти убожества, чистоти та послуху, якими він промовляв до сестер служебниць через Устави чи конференції, можна зробити висновок, що він був великим знавцем внутрішнього світу людини, її прагнень, почуттів та емоцій. Вони передають дуже глибокий підхід до розуміння кожного обіту зокрема. Однак, найвагомим є те, що через них найбільше промовляє його життя та досвід.

Не менш важливі аспекти чернечого життя представляє о. Ломницький в Уставах 1907 року у главі XII в якій йдеться про богослов'я чеснот виділяючи при тому основні що творять фундамент духовості сестри служебниці. Згідно із навчанням Церкви чеснота це те що формує пристосовує і робить нас здатним до життя в Бозі тобто до обожествлення. Без благодаті людина ніколи не зможе зрости в Бозі. Наскільки особа під дією Святого Духа розвиває в собі чесноти настільки вона стається подібною до Бога і є здатною брати участь у його ділах¹³⁸.

В одній науці із реколекцій провадженими о Єремією в 1914 році він сказав до сестер «Я маю бути живим образом чеснот»¹³⁹ тобто своїм життям посвячена особа повинна уприсутнювати Христа. Тому в цій главі «о головнійших чеснотах і звичаях законних» він вчить що «Всі що хочуть наслідувати розп'ятого Ісуса в сім Згромадженю нехай знають о тім, що не досить єсть полишити світ тілом, треба ще і серце своє відорвати від світа і єго приман, а провадити в законі жите зовсім нове посвячаючи себе без ніякого застереження на службу Богови»¹⁴⁰.

В Уставах першою та найголовнішою чеснотою є представлено віра як основа не лише чернечого але в цілості християнського життя. Тут увага звернена на те що сестри

¹³⁸ Див: *Життя у Христі: Моральна катехиза./* Упор. о.д-р Святослав Шевчук. Львів 2004, с. 43-44.

¹³⁹ Із нотаток с. Андріяни, с. 14.

¹⁴⁰ Устави Згромадження Сестер Служебниць Преч. Діви Марії Непороч. Зачатої обряду католицького 1907 року, с. 41.

мають щораз краще пізнавати власну віру «Кріпко її держатися стало з віри жити, а навіть віддати власне життя за неї»¹⁴¹.

Наступною чеснотою яку розкриває отець в даному розділі – це покора, про яку «усильно та безустанно мають плекати сестри яко основу досконалости і охорону чеснот»¹⁴² однак щоби особа могла нею жити потрібно найперше себе пізнати щоб таким чином змогти працювати над нею. Переосмислюючи конференції о. Ломницького та виділяючи основні моменти із них що стосуються цієї чесноти, бачимо його наголос на тому, що сестри як і в духовному житті так і апостоляті жодні із своїх позитивних ознак не можуть присвоювати собі, але приймати це виключно як Божий дар для них: «Не говоріть ніколи про те що може причинитися до вашої похвали про ваші чесноти уродження хіба що то було б пожиточне тоді говоріть з покорою пам'ятаючи що є то дари від Бога дані» а також: «Не виступайте з вашим знанням особистим якщо вас про те ніхто не питає або якщо любов того не вимагає» та «Вистерігайтеся всякого виріжнення бо то є шкідливе в законнім житті»¹⁴³. В Уставах ми бачимо велику співзвучність із вищеподаними витягами із наук отця «Нехай [сестри] не приписують собі нічого з своїх прикмет і праць не чваняться а коли їх інші хвалять нехай всю славу відносять Богови [...] о собі і своїх ділах без наглядной потреби не говорять похвал і почестей не бажають о уряди не стараються [...] Нехай радо приймають упокорення люблять понижаючі занятія»¹⁴⁴.

У правилі №129 цього ж розділу отець представив наступну чесноту терпеливість в якій потрібно сестрам вправлятися аж до смерти «ніколи не нарікаючи але спокійно а навіть радо зносячи всі противности сего життя»¹⁴⁵. Фізичні та душевні терпіння посвячена особа повинна приймати у світлі Божого Провидіння. Це стосується також

¹⁴¹ Устави Згромадження Сестер Служебниць Преч. Диви Марії Непороч. Зачатой обряду католицького 1907 року, с. 42.

¹⁴² Там само, с. 42-43.

¹⁴³ Там само, с. 45.

¹⁴⁴ Там само, с. 39.

¹⁴⁵ Там само, с. 40.

можливих упадків через які перепросивши Господа в надії на його милосердя буде приймати спокійним серцем:

Сестри хутко набудуть сеї чесноти коли будуть кріпко вірити що всі праці горя і противности сего житя зсилає або допускає для нашого хосна сам предобрый небесний Отець. Тим то нехай завсігди заховують супокій серця і радість в Господі здаючися у всім як ті безжурні діти на милосердне Провидіне Боже. Навіть своїми упадками не будуть гризтися або знеохочуватися але хутко перепросивши небесного Отця будуть мати сильну надію що Бог ім поможе поконати всякі трудности на дорозі досконалости¹⁴⁶.

Велику увагу о. Ломницький у своїх крнференціях для сестер приділяв взаємній любові між ними, наголошуючи при тому, що основою до цього є любов Божа, яка щоразу є відкритою для людини. Тому любов сестрина у своїй суті повинна бути базованою на любові Божій. У кожній співсестрі повинні бачити самого Христа, а не просто людину, тоді у взаємному відношенні будуть виключена будь-яка штучність та користолюбство.

Укажуй на кожнім кроці любов сестрі будь ей услужною бо Христу служиш. Будь всім для всіх щоби позискати Христа. Люби щиро не вдавай не шукай своєї користи шукай ей добра [...] Люби згоду і спокій не показуй ніколи нетерпеливости лагідно відповідай, а будеш дитиною Божою стережися острих слів не ображай не докучай і не суди остро других щоби тебе Бог остро не судив. Шануй свої сестри чи старші чи молодші а настоятельку особливим способом¹⁴⁷.

В Уставах, про взаємини між сестрами отець вказував на це, щоби цю любов показували не лише словом, але щоби вона проникала в серце та виявлялась у конкретних ділах. Отець Ломницький звертав в цьому контексті увагу на те, щоб серед сестер не було жодних обмов, упереджень, наклепів та інших негативних виявів, оскільки це має дуже негативний вплив на життєвість самого згромадження:

Сварки обіди гніви ненависти зависти пімсти суть виключені з-поміж сестер що суть дітьми одного небесного Отця. Колиби часом лучилося якій сестрі задля немочи людской образити другу мають з собою як найборше перпроситися так щоби сонце не заходило на їх гнів. Передовсім нехай стережуться обмов шемрань і нарікань бо через сі провини легко наразилиби себе на утрату ласкі Божой а Згромаджене на упадок. Еслиби котра сестра важилася обмовляти других сіяти між сестрами незгоду нарікати на настоятельки о них з погордою виражатися або їх порядки на зле толкувати нехай прочі

¹⁴⁶ Устави Згромадження Сестер Службниць Преч. Діви Марії Непороч. Зачатой обряду католицького 1907 року, с. 45.

¹⁴⁷ Із нотаток с. Андріяни, с.16.

боятися такої сестри і сторонять від неї яко від ворога нашого Згромадження та донесуть єї як найскорше до Старших щоби так велике зло далі не ширилося¹⁴⁸.

З цих вищеподаних уривків Уставів 1907 року чи інших наук, можна зробити висновок, що о. Ломницький був добрим знавцем духовного життя, в якому керувався власним досвідом, а також досвідом здобутим через провід у згромадженні сестер служебниць. Його дороговказом для сестер залишалось те, щоби найперше: «стеречися того що може мене відорвати від Христа» та що «можу бути певною що у злуці з Ісусом все поконаю»¹⁴⁹.

Безперечно, що в цих Уставах найвагоміший акцент був поставлений на духовній формації членів згромадження. Тому не дивно, що вони стали лише початком та взірцем до написання наступних Конституцій сестер служебниць, зокрема, 1932 року. Притому слід зауважити, що певні формулювання Уставів 1907 року є спільні із Правилами Василянського Чину, що дає підставу стверджувати, що о. Ломницький брав участь і у їх опрацюванні.

Велику увагу в Уставах було приділено апостоляту сестер, який не був би зосереджений лише на потребі сіл чи потребах Галичини, але який виходив би поза її межі. Це був досвід кількарічної праці сестер з 1902 року в Канаді, та з 1906 в Хорватії. Ними вже було передбачене і те, що в майбутньому згромадження мало бути поділене на провінції. Також ці Устави дозволяли сестрам складати вічні обіти. Вагомих вдосконалень зазнала друга частина, яка представляла адміністративні елементи інституції.

Як самі сестри служебниці, так і митрополит Андрей Шептицький сподівалися подати ці Устави на затвердження Апостольському Престолу, однак I Світова війна та поява нового канонічного права унеможливили це бажання. Тому ці Устави 1907 року

¹⁴⁸ Устави Згромадження Сестер Служебниць Преч. Діви Марії Непороч. Зачатої обряду католицького 1907 року, с. 46.

¹⁴⁹ Із нотаток с. Андріяни, с. 12.

стали основою до нових переосмислень та вдосконалень для наступних правил згромадження.

З певністю можна сказати, що устави 1907 року були «справжнім виявом харизми сестер служебниць»¹⁵⁰, адже у великій мірі до їх написання причинився о. Єремія Ломницький. Саме він, чи не найкраще представляв собі цю харизму, яку через свій духовний провід та Устави зумів передати сестрам, які від нього її отримали і втілили в життя згромадження.

2.6. Вдячність та пам'ять сестер служебниць Непорочної Діви Марії особі о. Єремії Ломницького як духовного засновника згромадження

Вдивляючись в історію згромадження сестер служебниць, ми можемо із вдячністю Богу спогадувати тих осіб, яким завдячуємо його заснування, встановлення та подальший розвиток. Щоб могли із впевненістю йти в майбутнє, ми повинні щораз наново відкривати для себе наше минуле, зокрема історичну та богословську спадщину наших засновників. Тому повернення до власних джерел та витоків є гарантом того, що згромадження за будь-яких викликів, які ставить перед нами сучасний світ із його секуляритивними перетвореннями, зуміє віднайти власну ідентичність та джерела натхнення для подальшого розвитку. Це завдання поставив II Ватиканський собор, який у декреті про пристосоване оновлення чернечого життя закликав «пізнати та зберегти дух засновників і питомі завдання»¹⁵¹. До цього закликають і найновіші документи Церкви. Так, у апостольському повчанні «Богосвячене життя» папа Іван Павло II говорить, що насамперед потрібно зберегти вірність харизмі засновників та

¹⁵⁰ с. Домініка Славута. *Молитва і служіння*. Торонто 1996, с. 80.

¹⁵¹ Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, постанови. Львів 1996, с. 249.

сформованій цією харизмою духовній спадщині кожного чернечого інституту¹⁵². Саме у вірності надхненню засновників і засновниць, що є даром Святого Духа, легше виявляються й глибше переживаються основні елементи богопосвяченого життя.

Усвідомлення важливості споминання пам'яті засновників, переосмислення та поглиблене вивчення їх ролі у згромадженні, сестри служебниці це віддавна втілювати в життя, зокрема, коли це стосувалось особи о. Єремії Ломницького.

В пам'яті сестер, які були свідками творення згромадження, отець залишився як його засновник, перший настоятель, духовний провідник, і в цьому вони ніколи не сумнівались. Для них це була людина, яка сприйняла це Боже натхнення щодо заснування нового згромадження та конкретно зреалізувала в життя.

Завдяки саме його вихованню та правдиво батьківському відношенні молода інституція зуміла вийти на належний рівень розвитку, з чітко окресленою метою та завданнями. Через це він користувався великою пошаною та довір'ям в сестер. Так, с. Андрея Дубик Провінційна настоятелька в Україні згадувала, що отець Єремія «був люблений і цінений в цілім згромадженню»¹⁵³.

Сестри були виховані не лише науками отця, але живим прикладом та святістю його життя, тому до самого вивезення о. Єремії на заслання в Симбірськ користали з його духовних повчань та проводу. Смерть о. Ломницького стала причиною до глибшого переосмислення сестрами його великої ролі та служіння згромадженню.

Спомин про нього був наповнений загальною вдячністю та ціненням його особи. Це виявилось в тому, що вже 1922 року, тобто шість років після смерті о. Ломницького, Старша сестра Василя Мишок зі своєю радою вирішили:

Усталити пам'ять заслуг бл. п. о. Єремії Ломницького, нашого Настоятеля [...] в слідуєчий спосіб: в день св. пророка Єремії, се 14 мая, всі сестри приймуть св.

¹⁵² Богопосвячене життя. Апостольське після синодальне повчання *Vita consecrata*. Львів 1997, с.49-50.

¹⁵³ Обіжник с. Андреї Дубик, Провінційної Настоятельки в Україні / АГСС, Хроніка, I 346-348 // Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. *Нарис історії Згромадження СС. Служебниць П,Н,Д,М., с. 125.*

Причастя і по можності стараються по домах о відправлення Служби Божої за душу бл. п. о. Настоятеля Єремії Ломницького, ЧСВВ¹⁵⁴.

Саме цей звичай вшанування дня 14 травня як спомин його особи та заслуг для згромадження, сестер служебниці пронесли протягом своєї історії, яка триває до сьогодні. В цьому контексті також є важливим прослідкувати на основі хронік тяглість розвитку цього святкування в день пророка Єремії у Кристинопільському новіціяті від 1939 по 1943 роки.

Так, за 1939 року читаємо, що день 14 травня був розпочатий Літургією за бл. пам'ятью. Настоятеля Єремію Ломницького. Опісля всі сестри разом із Головною Настоятель кою с. Веронікою Гаргіль продовжили святкування, що супроводжувалось цілоденною рекреацією на природі.

14 травня 1940 року – знову цілоденна рекреація, однак святкування проходили дещо відмінно від попередніх років, оскільки не приїхали сестри із Головного та Провінційних урядів. Це було зумовлене початком II Світової війни.

Хроніка 1941 року, містить лише загальні моменти із життя Кристинопільського новіціяту. Оскільки настали «неспокійні й повні тривоги дні»¹⁵⁵, знову ж таки пов'язані із війною.

1942 рік. У хроніці читаємо:

В новіціяті день святого Єремії належить до найбільш урочистих днів у році. Пам'ять бл. п. о. Настоятеля, обходять крім заупокійної Служби Божої й парастасу–цілоденною рекреацією, веселим, вдячним настроєм, бо це ввійшло глибоко в традицію згромадження, що бл. п. о. Настоятель Єремія любов'ю, батьківською опікою огортав сестер, і завдяки його ініціативі повстало наше згромадження [...] Пополудні [...] новички відбули малу академію, з нагоди нинішнього свята. В рефераті опрацьованім на підставі історичних документів, представлено як бл. п. о. Єремія старався про заснування нашого згромадження, та як приєднав до цієї думки Всеч. о. Кирила Селецького під час місії в Жужелі 1891 року¹⁵⁶.

В хроніці 1943 року знаходимо наступне:

¹⁵⁴ АГСС, Хроніка I с. 772 // Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. *Нарис історії Згромадження СС. Служебниць*, с. 126.

¹⁵⁵ АГСС, Хроніка сестер служебниць НДМ в Кристинополі 1938-1943 р., с. 255.

¹⁵⁶ Там само, с. 295.

Ці новіціятські свята в честь бл. п. о. Єремії Ломницького, ЧСВВ – першого настоятеля нашого згромадження, є вірним висловом почувань вдячності й любові всіх сестер до особо бл. п. о. Настоятеля. Хоч формальні, урядові акти не називають його основником нашого згромадження є ним у дійсності, як теж і це є правдою, що його діло й його працю продовжують члени того самого Чина, себто оо. василіяни¹⁵⁷.

Далі у ній згадується, що новички опрацювали доповідь, присвячену пам'яті отця.

На основі хроніки ми можемо зробити висновок, що сестри зберегли вдячну пам'ять про отця Єремію і намагалися передати її молодим поколінням згромадження. Важливим є і те, що з кожним наступним роком спостерігається розвиток цих святкувань: від Літургії за отця Ломницького та цілоденної рекреації до урочистих академій, які включали доповіді про його роль у заснуванні та становленні згромадження.

Крім цього, сестри, які особисто знали о. Єремію, вважали за потрібне написати про нього спогади, або виписували короткі витяги з його наук, щоб таким чином була збережена та оцінена пам'ять о. Ломницького майбутніми поколіннями згромадження.

Ще за земного життя о. Єремії Ломницького сестри не сумнівались в його особистій святості. Це часто вони підкреслювали у своїх спогадах про нього. А після його смерті, як згадується в одному із документів, «сестри даліше у всяких потребах моляться до него про его заступництво і багато просьб є вислуханих»¹⁵⁸. 1932 року згромадження отримало Папське право. І тут сестри були впевнені, що це сталося саме за його заступництвом:

Але хто зна, чи не сталося і це за причин отця Настоятеля. Неможливо припустити, щоб той, хто запевнив, що готов віддати за згромадження своє життя й безнастанно за нього молився, забув у небі просити в Бога опіки й благословення своїм улюбленим дітям. Він теж певно натхнув отців свого Чина, що так ревно й з посвятою успішно попірали справу сестер у св. Конгрегації для східних церков¹⁵⁹.

¹⁵⁷ Там само, с. 385.

¹⁵⁸ АГСС, [рукопис, автора якого не встановлено] 122. 1. 10, с. 16.

¹⁵⁹ с. О. Дикун. *Основання й розвій Згромадження Сестер Служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії*, с. 101.

Це не єдиний приклад того, що сестри з молитовним довір'ям вдавалися до заступництва о. Єремії, оскільки вони були переконані в тому, що він і надалі є в особливий спосіб присутній у згромадженні.

Для збереження та оцінення його спадщини для згромадження настоятельки якого неодноразово зверталися до сестер із проханням не забувати особи отця. Напевне найкращим прикладом цього буде заповіт с. Вероніки Гаргіль, Головної Настоятельки, яка перед своєю смертю продиктувала свої останні побажання для сестер служебниць, в якому підкреслила роль оо. василіан, а зокрема, о. Ломницького:

[...] а між ними мають першенство пок. О. Ломницький як основник згромадження і його співпрацівники. Співосновник отець прелат Селецький Кирил теж займає місце між останніми. Старші сестри повинні освідомлювати молодших про великі заслуги наших добродіїв, яким ми завдячуємо існування, розвій, розквіт і становище, яке наше згромадження займає під цю пору в св. Церкві і суспільстві¹⁶⁰.

Зрозуміння важливості збереження спадщини отця Ломницького не зупинилося зі смертю с. Вероніки чи сестер, які безпосередньо знали його. Це завдання дуже чітко поставила перед собою наступна Головна Настоятелька сестер служебниць с. Єроніма Химій. Слід зауважити, що папа Павло VI призначив її однією із дев'ятох представниць жіночих згромаджень, які брали участь у четвертій сесії II Ватиканського собору. Тому вона була дуже перейнята головною ідеєю собору стосовно богопосвяченого життя –обновити та пристосувати сьогодення чернечої інституції згідно із духом засновників. У своєму ювілейному слові з нагоди 75-річчя заснування згромадження ССНДМ оцінюючи роль засновників, вона сказала:

Нашим першим почуванням і завданням нашого ювілею – віддати Богові хвалу і скласти його недослідимому провидінню щире, спільне подяку за те, що ми існуємо і працюємо на його славу, за [...] оті початки немов оте гірчичне зерно, засіяне в Церкві Святим Духом руками Христових слуг, а наших

¹⁶⁰ Прощальний лист с. Вероніки Гаргіль, Головної Настоятельки ССНДМ // АГСС, 142. 7.

засновників і фундаторів оо. Єремії Ломницького, ЧСВВ і Кирила Селецького, з яких один оформив ідею а другий дав труд для її матеріальної здійснення [...] Висказуємо цю нашу подяку і благодаріння Богові устами тієї, яка представляє наше згромадження й заступається перед Божим престолом. Вже з перших днів існування, наше згромадження своєю оту євангельську Марійську пісню хвали і подяки: «Величить душа моя Господа». З тією піснею на устах пішла на цілопальну жертву посвяти Богові наша перша сестра і спів засновниця – с. Йосафата Гордашевська, а за нею, з тією самою піснею в серці і на устах пішли щораз зростаючі ряди перших і відважних сестер¹⁶¹.

Бачимо, що с. Єроніма була повністю переповнена духовністю засновників та попередниць згромадження, тому вже у 1967 році вона написала заклик до злуки у молитві для всіх сестер служебниць в намірі початку беатифікаційного процесу с. Йосафати Гордашевської та о. Єремії Ломницького. І як наслідок – с. й. Гордашевська була проголошена блаженною під час візиту папи Івана Павла II в Україну 27 червня 2001 року у Львові.

Щодо особи о. Ломницького, то в архіві сестер служебниць у Римі є збережено чимало листів від сестер, які дякують Богу за отримані ласки через посередництво отця. І в найближчому часі сподіваємося, що Господь задля святості та заслуг о. Єремії перед Церквою та згромадженням прославить його славою святих.

Цю тенденції щодо збереження духу засновників, зокрема, о. Ломницького старались продовжити наступні провідники згромадження, і це чітко є відображене в конституціях 1981 року, в яких написано, що: «духовною спадщиною отця Єремії Ломницького, ЧСВВ є здійснити ідеал Богові посвяченого життя, виконуючи три євангельські обіти в беззастережній жертві служіння Божому народові»¹⁶².

¹⁶¹ Ювілейне слово до сестер служебниць з нагоди 75-ліття заснування згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії (с. Єроніма Химій, 28.ІІ.1968).

¹⁶² Конституції згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії. Рим-Торонто 1982, с. 39.

Ці слова і надалі залишаються актуальними для кожної сестри служебниці, щоб та у своїй пам'яті вірно зберігала ці ідеали, які вкорінював і розвивав о. Єремія Ломницький в наше згромадження для успішного ширення Божого Царства, через власну посвяту яку нам показав своїм життям.